

Marianne Takvam Kindt
og Anne Hege Strand

Hele mennesker – delte tjenester

Utenforskap blant unge
i utsatte boområder

Fafo-rapport
2020:12

Marianne Takvam Kindt og Anne Hege Strand

Hele mennesker – delte tjenester

Utenforskap blant unge i utsatte boområder

Fafo-rapport 2020:12

Fafo-rapport 2020:12

© Fafo 2020

ISBN 978-82-324-0557-2 (papirutgave)

ISBN 978-82-324-0558-9 (nettutgave)

ISSN 0801-6143 (papirutgave)

ISSN 2387-6859 (nettutgave)

Omslag: Fafos informasjonsavdeling

Trykk: Allkopi AS

Innhold

Forord	5
Sammendrag	7
English summary	10
1 Innledning	13
1.1 Problemstillinger.....	14
1.2 Bakgrunn og analytisk tilnærming	15
1.3 Gangen i rapporten	22
2 Metode	24
2.1 Casestudie – tre byområder med områdesatsing	24
2.2 Rekruttering av ungdommer.....	26
2.3 Beskrivelse av unge informanter	26
2.4 Rekruttering av tjenester	27
3 Ungdommens perspektiv: tilhørighet, framtid, drømmer	28
3.1 Hvem er de unge?	29
3.2 De unges opplevelse med tjenesteapparatet: eksponering, «masing» og manglende hjelp	30
3.3 De unges opplevelse av skolen: grunnleggende mestring og en som ser deg.....	32
3.4 De unges opplevelse av fritidstilbud: et sted å være og penger å tjene.....	36
3.5 De unges opplevelse av eget nabolag: tilhørighet og glødende patrioter	38
3.6 De unges drømmer for egen framtid: et vanlig liv	42
3.7 Avsluttende diskusjon: en koordinerende enhet	43
3.8 Oppsummering.....	44

4 Tjenestenes perspektiv: unges utfordringer	45
4.1 Styrker ved utsatte nabolag.....	45
4.2 De tjenesteansatte sin forståelse av unges utfordringer	47
4.3 Hvordan de ansatte i tjenestene opplever egne begrensninger i møtet med de unge	54
4.4 Oppsummering.....	60
5 Hvordan matcher de unges behov og tjenestenes tilbud?	62
5.1 Matching: Hva er de unges behov?	63
5.2 Matching: Hvordan skal behovene dekkes?	67
5.3 Beste praksis – eksempler på erfaringer hvor tjenester og unges behov samsvarer	68
5.4 Oppsummering.....	74
6 Avslutning	76
6.1 De unge	76
6.2 Tjenestene	77
6.3 Matching	78
6.4 Perspektiver på tjenesteutvikling	80
Litteratur	83

Forord

Utgangspunktet for denne rapporten har vært å undersøke hvordan man bedre kan forebygge utenforskap blant unge som vokser opp i såkalte utsatte nabolag i norske storbyer. Det gjennomgående perspektivet i rapporten har vært å lytte til de unges stemme og få dem til å fortelle hva de ønsker og drømmer om for sitt liv, hvilke utfordringer de opplever, og hvordan de ønsker at voksne møter dem. Deretter har vi undersøkt hva tjenestene mener er de unges behov, og hvordan de møter dem. Til slutt har vi analysert hvordan de unges selvdefinerte behov og hjelpeapparatet matcher i sin framstilling. Utgangspunktet for en slik analyse av «matching» er at ved å studere hvor unges behov og tjenesters respons ser ut til å samsvare, vil man kunne finne den såkalte best praksis – altså eksemplene på hva tjenestene gjør når de unge føler seg hørt og sett.

Rapporten bygger på kvalitative intervjuer med ungdommer og tjenester i det som gjerne omtales som utsatte boområder, i tre norske byer. En stor takk til dere som stilte opp og ga oss et godt innblikk i hvordan ungdomslivet, og tjenestene, fungerer i disse bydelene.

Som følge av koronaepidemien ble Norge den 12. mars 2020 i stor grad stengt ned. Skoler og fritidsklubber ble stengt, og mange tjenester fungerte med et svært begrenset tilbud. Intervjuene med unge og tjenester ble gjennomført før koronaepidemien kom til Norge. Det er derfor ikke mulig for oss å vite hvilke konsekvenser nedstengingen har hatt for ungdom som bor og lever i utsatte boområder i norske byer, men basert på informasjonen vi har fra dette prosjektet, er det sannsynlig at dette har vært en krevende og vanskelig tid for mange av ungdommene.

Rapporten er utarbeidet på oppdrag for IMDi, hvor både Unni Aarflot og Marie Krum har fulgt prosjektet tett og kommet med gode og konstruktive innspill underveis. Vi takker for samarbeidet.

Ved Fafo har Jon Rogstad vært prosjektleder, og Terje Olsen har vært kvalitetssikrer og takkes for grundig gjennomlesing og gode kommentarer. Marianne Takvam Kindt og Anne Hege Strand har gjennomført intervjuene og ført rapporten i pennen. Informasjonsavdelingen ved Fafo har ferdigstilt rapporten for publisering og takkes for flott innsats.

Oslo, juni 2020

Marianne Takvam Kindt og Anne Hege Strand

Sammendrag

Det er en økende bekymring knyttet til utenforskap blant unge som vokser opp i såkalte utsatte boområder. I denne rapporten er det nettopp utenforskap som studeres, og det overordnede temaet er hvordan utenforskap kan forebygges. Utenforskap forstås både objektivt, som manglende deltagelse i samfunnets sentrale institusjoner, og subjektivt, som manglende tilhørighet. På oppdrag fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) er den overordnede problemstillingen vi søker å besvare i denne rapporten:

Hvordan samsvarer unge sine erfaringer og behov for tjenester med hjelpeapparatets tilbud til unge i utsatte boområder i norske storbyer?

Denne problemstillingen er motivert ut fra vårt «nedenfra og opp-perspektiv». Et sentralt premiss i denne rapporten er at hjelpen fra tjenesteapparatet må være forankret i brukernes opplevelse av egne behov for å kunne være virksom og fungere forebyggende. Dette analytiske premisset er grunnleggende for rapporten. Den første delen handler om de unges egne perspektiver, den andre delen handler om tjenesteutøveres perspektiver, og den tredje delen handler om hvorvidt disse perspektivene samsvarer. En hypotese som har ligget til grunn gjennom arbeidet med denne rapporten, har vært at i den grad det finnes et avvik mellom de unges erfaringer og de ansattes forståelse av unges utfordringer, vil dette avviket legge grunnlaget for mistillit mellom «de som skal hjelpe» og «hjelperne».

Analysene er basert på 20 intervjuer med ungdom mellom 16 og 20 år og 18 intervjuer med representanter fra henholdsvis skolen, fritidstilbud, politi og områdesatsingen. Alle ungdommene bor eller har vokst opp i henholdsvis Fjell i Drammen, Furuset i Alna bydel i Oslo og Solheimsviken i bydel Solheim Nord i Bergen.

I den første delen, basert på intervjuene med ungdom fra de tre boområdene, finner vi at de unges opplevelse av egne behov er grunnleggende og relativt beskjedne. De ønsker seg en skole å gå til, et fritidstilbud å delta i, venner å være med og aller helst å tjene litt penger. For egen framtid ønsker de å bestå og fullføre videregående opplæring og få seg en jobb og et eget sted å bo. Her og nå trenger de å oppleve en form for mestring og trygghet.

For dem betyr ikke mestring nødvendigvis å prestere godt faglig, men å klare å få til skolen, komme tidsnok og å være sosial i en gruppe. De ønsker seg en meningsfull fritid og å være med venner. Oppsummert kan man si at de unge ønsker seg trening i livsmestring. For å få til dette trenger de et voksent menneske som er på deres lag, som en ungdomsarbeider eller en miljøarbeider, men som samtidig kjenner tjenestene så godt at de vet akkurat hvem de skal kontakte dersom en ungdom kommer til dem med et problem de trenger hjelp med.

I den andre delen finner vi at de ansatte i tjenestene er opptatt av at en god del av utfordringene til de unge er knyttet til problemer som på en eller annen måte er linket til de unges boforhold, levekår og hjemmeforhold. De ser med andre ord utfordringene i lys av en levekårs- og fattigdomsproblematikk. Unges utfordringer tolkes i lys av dårlige boforhold, foreldres innvandrerbakgrunn og manglende kulturforståelse og foreldres manglende integrering i arbeidsliv og nærmiljø. Videre mener de at selv om gjengene flere av ungdommene tilhører, tilbyr en viktig form for tilhørighet, så kan de også potensielt rekuttere til kriminell aktivitet. Der hvor gruppen får en negativ dynamikk, vil unge kunne bli for lojale mot sine venner og trekkes inn i blant annet kriminalitet i nabolaget. Tjenestene pekte også på noen begrensninger de mente de hadde når det gjaldt å kunne møte unge. En slik begrensning var knyttet til tverretatlig samarbeid, en annen var ressurser.

I den tredje delen analyserer vi hvordan de unges perspektiv sammenfaller med tjenestenes perspektiv. Utgangspunktet for en slik analyse av «matching» er at ved å studere hvor unges behov og tjenesters respons ser ut til å samsvare, vil man kunne finne den såkalte beste praksis – altså eksemplene på hva tjenestene gjør når de unge føler seg hørt og sett. I denne delen finner vi at tjenestene er enige i de unges opplevelse av at de trenger å oppleve mestring, trygghet og tilhørighet. Det er imidlertid noen aspekter tjenesterepresentanter vektlegger i større grad enn ungdommen selv. Disse har vi kalt et «familieperspektiv» og et «gjengperspektiv». Den viktigste «mismatchen» mellom de unges og tjenesteaktørens perspektiv er imidlertid at der de unge ser på seg selv som enhetlige individer, ser tjenesteaktører på dem som individer med gjenstridige eller sammensatte utfordringer. Derfor vektlegger de unge selv at det de trenger, er en person som ser dem som et helt menneske. Dette ønsket blir ikke alltid oppfylt, og tjenestene ser ikke alltid hvor viktig det oppleves for de unge at dette behovet blir dekket. Fordi tjenesteapparatet per definisjon er spesialisert, vil de unge ofte oppleve å møte et delt tjenesteapparat hvis hjelp ikke alltid føles relevant.

Sagt på en annen måte mener de unge at de trenger en koordinerende enhet som hjelper dem som et helt menneske. Dette er utfordrende for tjenesterepresentantene, fordi ingen av representantene fra tjenesteapparatet vi har intervjuet, anlegger et slikt institusjonalisert helhetsperspektiv.

English summary

There is an increasing worry related to exclusion of young people growing up in so-called deprived city areas. In this report, we study social exclusion and how to prevent it in these neighbourhoods. Exclusion can be defined in objective terms as lack of participation in social life, or in subjective terms as lack of belonging. On commission from the Directorate of Integration and Diversity (IMDi) the main question analyzed in this report is:

“How do young people’s experiences and needs for services match with service providers’ supply to them in deprived living areas in Norwegian cities?”

This research question is based in our “bottom-up perspective”. A central condition of this report is that in order for the help that service providers give to be effective and preventive, it must be rooted in the users’ perception of their own needs. This analytical condition is central to the report. The first part of the report is about the young people’s own perspectives, the second part is about the perspective of the service providers, and the third part is about the extent to which these two perspectives match or mismatch. A key hypothesis in this report is that the degree to which young people’s experiences do not match up with that of the staff employed by the service providers will lay the foundation for mistrust between “receivers of help” and “the helpers”.

The analysis is based on 20 interviews with young people between the ages of 16 and 20 and 18 interviews with employees in upper secondary school, leisure time activities, the police and employees from “områdesatsinger”, a coordinated, cross-sectoral effort to improve living conditions in vulnerable living areas in large cities in Norway. All the young people interviewed live or have grown up in Fjell in Drammen, Furuset/Alna in Oslo or Solheim Nord / Solheimsviken in Bergen.

The first part of the report is based on interviews with young people from these three residential areas. We find that the young define their own needs as rather basic and relatively modest. They wish for a school to attend, a leisure activity to participate in, to have friends and preferably to earn some

money from a part-time job. For their own future they wish to complete upper secondary school, they wish to find a job and to find their own place to live. Here and now, they wish to experience a sense of coping and meaning in their lives, and to feel secure. To them this is not the same as being best in school, but to be able to get along in their lives, be able to get to school in time, and have the opportunity and ability to be social in a group. In sum, the young wish for practice in “coping with life”. To achieve this they would like to have an adult person to be “on their side”, like a youth worker or a community worker, but at the same time someone who knows the service system so well that they know who to contact if the young persons should require more specialized help.

In the second part, we find that the employees and leaders in the services regard the challenges and problems young people face as interconnected with their living conditions and poor home conditions. They see the young people as part of a broader deprivation and poverty problem, linked to the specific areas in which they grew up. The challenges of the young are interpreted as being part of a series of problems like poor housing, parents’ lack of societal integration and immigration backgrounds, parents lacking labour market participation and integration in the local community. Furthermore, the employees in the services state that although many of the young people belong to a gang which provides them with a sense of belonging, these gangs also represents a problem in the sense that they act as potential avenues for recruitment into criminal activity. Where the gang spirals into a negative dynamic, the young people may experience a strong sense of loyalty to their peers and may be dragged into criminal activity in the neighbourhood. Employees and leaders in the service providers also felt they had some limitations placed upon themselves, which made it difficult to help the young people. One such limitation was the experienced difficulties in cross-sectoral collaboration another was lack of resources.

In the third part of the report, we looked at how well the young people’s perspective matches the perspective of the employees from the service providers. The starting point of such an analysis of “matching” is that by studying the young people’s needs and the service providers’ responses to these needs, it will be possible to identify so-called best practices, i.e. examples of what the services providers have done when the young people feel that they have been seen and heard. We find that the service providers agree that the young need to experience achievement, safety and belonging. However, there are some aspects that the representatives from the services emphasize

much more strongly than the young people themselves. The services in particular emphasize what we have called a “family perspective” and a “gang perspective”. The most important mismatch between the young people and the service provides is however that the young first and foremost regard themselves as one whole individual, whereas the service providers regard them as individuals with complex needs. The young people emphasize that what they need is one person who can see them as a whole person. This wish is not always granted, and the services do not always take into account how important it is for the young people that this need is being met. Because the services are highly specialized by definition, the young people will experience meeting a divided service sector, the help from which does not always feel relevant to them.

Put differently, the young people feel they need a coordinating unit, which can help them as whole people. This is challenging for the service providers, as none of the representatives from the services we have interviewed apply an institutionalized perspective taking the whole individual into account.

1 Innledning

Aktive samfunnsborgere, kjennetegnet med høy deltakelse og sterkt engasjement, er et ideal i norsk integreringspolitikk. Av den grunn er det også en vedvarende bekymring knyttet til individer som befinner seg i samfunnets marginale posisjoner, og som derfor opplever en form for utenforskap. Særlig er det en bekymring for unge med innvandrerbakgrunn, og det er også en økende bekymring for utenforskap blant unge i utsatte boområder. I denne rapporten er det nettopp utenforskap som skal studeres. Mer konkret skal søkelyset settes på ungdom i utsatte boområder og hva som er årsaken til at unge med visse kjennetegn har særlig risiko for utenforskap, samt hva vi vet er effektive virkemidler (offentlige tjenester) for å forebygge utenforskap og for å få unge utenfor til å returnere til samfunnsdeltakelse på sentrale arenaer. Den overordnede problemstillingen vi har søkt å besvare i denne rapporten, er:

Hvordan samsvarer unge sine erfaringer og behov for tjenester med hjelpeapparatets tilbud til unge i utsatte boområder i norske storbyer?

Valget av problemstilling er motivert av vårt «nedenfra og opp-perspektiv». Vi tar utgangspunkt i de unges egne erfaringer for så å finne ut i hvilken grad de samsvarer med tjenesteapparatets tilbud og mål i utvalgte boområder. De utvalgte boområdene er Fjell i Drammen, Solheimsviken/Solheim Nord området i Bergen og Furuset i bydel Alna i Oslo. For å svare på problemstillingen bygger vi på data fra to faser. Den første fasen har vært å intervju ungdom selv, og den andre har vært å intervju representanter fra ulike deler av tjenesteapparatet. Til sammen har vi gjennomført 20 intervjuer med ungdom mellom 16 og 20 år og 18 intervjuer med representanter fra henholdsvis skolen, fritidstilbud, politi og områdesatsingen.

En hovedkonklusjon fra kunnskapsoversikten er at det er vanskelig å gi ett klart svar på hva som kan forklare at utenforskap oppstår blant personer i utsatte boområder. At enkelte boområder er kjennetegnet av en befolknings-sammensetning med generelt lavere levekår, trenger ikke å bety at sammenhengen mellom å vokse opp i utsatte boområder og opplevd utenforskap er kausal. Det trenger altså ikke være stedet eller nabolaget som produserer

utenforskap. Mest sannsynlig er det ikke stedet alene, men et samspill mellom boområde og en rekke andre faktorer, som sosioøkonomisk bakgrunn, lav inntekt, lav utdanningsbakgrunn, lav arbeidstilknytning, høy grad av trygdebruk og mange med innvandrerbakgrunn, der ulempene sammen kan forsterke hverandre på en uheldig måte. Når årsakene til problemene er så sammensatte, ofte omtalt som «wicked problems» (Rittel & Webber 1973), eller oversatt til norsk som «gjenstridige problemer» (Ulfrstad 2011), betyr det ofte at de ikke har en løsning. Stemmer dette med de unges erfaringer? Opplever de at deres behov er komplekse og sammensatte? Og hva med tjenesteapparatet? Hva tenker de?

En hovedkonklusjon i denne rapporten er at hvorvidt løsningene må være like sammensatte som utfordringene, handler om hvilke øyne som ser. I denne rapporten vil vi vise hvordan ungdommene selv opplever sine behov som enkle. De vil ha et sted å være, noe å gjøre, noe å mestre, og så ønsker de hjelp når det trengs. For å få dette opplever de selv at de egentlig ikke trenger noe annet enn *ett menneske*. Dette mennesket må fungere som en koordinerende enhet. For tjenesteapparatet forstås ungdommenes utfordringer som langt mer sammensatte og komplekse, og derfor blir løsningene det også. Konsekvensen av dette er at utfordringene ungdommene sliter med, peker på en koordineringsutfordring. Å gi dem hjelpen de trenger, er derfor en svært krevende oppgave. Ungdommen og tjenesteapparatet er altså i stor grad enige om hva utfordringene er. Det er hvordan hjelpen skal gis, og graden av «koordineringsutfordring» som skiller dem fra hverandre.

1.1 Problemstillinger

Et sentralt premiss for denne studien er at vi har lagt opp til et forskningsdesign der vi ønsker å bryte med «silotenkningen» som ofte finnes i offentlige tjenester. Problemstillingen hviler således på vårt analytiske utgangspunkt (se under for mer detaljer om dette), som er at effektiv hjelp er basert på innsikt og kunnskap om ståstedet og erfaringene til den man skal hjelpe. For å kunne forstå utenforskap mener vi derfor at vi først må ta utgangspunkt i de unges egne erfaringer, for så å finne ut av i hvilken grad disse opplevelsene samsvarer med tjenesteapparatets tilbud i utvalgte boområder. En hypotese vi har hatt i bakhodet under arbeidet med denne rapporten, har vært hvorvidt det finnes et avvik mellom de unges erfaringer og tjenesteapparatet, og om dette avviket kan legge grunnlag for mistillit mellom «de som skal hjelpes» og «hjelperne». Et viktig formål med den empiriske studien er både å kartlegge hva som kjennetegner beste praksis, og å identifisere i hvilken grad de gode eksemplene er forankret i unges egne erfaringer og behov. For å svare

på hovedproblemstillingen har vi identifisert tre underproblemstillinger med delspørsmål.

De unges perspektiv

- a) Hva kjennetegner livssituasjonen til unge som vokser opp i utsatte boområder, slik de selv opplever det?
- b) Hva opplever de selv som barrierer mot inkludering og deltagelse?
- c) På hvilken måte opplever de at tilbudene i nærmiljøet kan bidra til å senke disse barrierene?
- d) Har de noen behov som de mener ikke tilfredsstilles gjennom nærmiljøets tilbud?

Tjenesteutøveres perspektiv

- e) Hva mener aktører fra skolen, frillivlighetssektoren, politiet og andre deler av det offentlige tjenesteapparatet er de viktigste årsakene til marginalisering og utenforskap blant unge som vokser opp i utsatte boområder?
- f) På hvilken måte jobber disse aktørene for å hindre utenforskap og marginalisering?

Matching og beste praksis

- g) I hvilken grad er det en overenstemmelse mellom de unges egne opplevelser av sine behov og tjenesteapparatet sitt tilbud?
- h) Kan vi identifisere måter å legge opp et tjenestetilbud på i utsatte nærområder som kan bidra til å redusere omfanget av utenforskap og marginalisering?

1.2 Bakgrunn og analytisk tilnærming

Et viktig utgangspunkt for områdesatsinger i hele Norden det siste tiåret har vært en erkjennelse av økt segregering og økt utenforskap knyttet til konkrete boområder i byene. Mens store deler av befolkningen har opplevd en klar velstandsvekst, har noen grupper ikke fått del i den samme velferdsveksten. Denne økte segregeringen er til stede i de store byene, der levekårene er langt dårligere for befolkningen i bestemte byområder sammenlignet med andre.

I et byutviklingsperspektiv kan man snakke om bærekraftig miljø, økonomisk bærekraft, men også sosial bærekraft. I byutvikling er det nødvendig med bærekraft på alle disse områdene, men i utsatte nabolag er det et særlig

behov for å ha søkelys på sosial bærekraft (Dokk Holm, foredrag Erfaringskonferanse om områdesatsinger 2020).

Den sosiale dimensjonen er nedfelt i FNs bærekraftsmål, hvor klima og miljø og økonomi sammen med sosiale forhold er de tre dimensjonene som til sammen skaper en bærekraftig utvikling. Til den sosiale dimensjonen ligger forhold som utdanning, anstendig arbeidsliv, likestilling, kulturelt mangfold og helsetilbud. Sosial bærekraft handler om hvordan mennesker har det, om de får oppfylt sine rettigheter, og om de har muligheter til å påvirke eget liv og samfunnet de lever i (<https://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Baerekraftig-utvikling>). Sosial bærekraft vil altså være nødvendig for å forebygge utenforskap blant unge som vokser opp i familier med sammensatte levekårsutfordringer.

Denne rapporten er del to i et prosjekt der den første delen besto av en kunnskapsoversikt (Strand & Kindt 2019). Ved å starte med kunnskapsoversikten kunne vi dra nytte av denne i gjennomføring av del to i prosjektet – den empiriske studien. Før vi beskriver vårt analytiske rammeverk, vil vi gå gjennom sentrale nøkkelbegreper for denne studien.

Utenforskap: objektivt og subjektivt forstått

Som skissert innledningsvis er et viktig bakteppe for denne rapporten å forstå utenforskap blant unge i utsatte boområder og hvordan det kan forebygges. For å kunne si noe om dette er det viktig at vi definerer hva vi mener med begrepet «utenforskap». Selve begrepet betegner et tosidig fenomen, med en objektiv og en subjektiv dimensjon. Den førstnevnte dreier seg om deltagelse eller mangelen på deltagelse, mens den andre handler om den subjektive opplevelsen (eller fraværet) av tilhørighet (Strand & Kindt 2019). Når vi i denne rapporten bruker begrepet «unge utenfor», refererer vi til begge disse dimensjonene av utenforskap.

Utenforskap i betydningen manglende deltagelse defineres som det å stå utenfor sentrale samfunnsmessige institusjoner som arbeidsliv og utdanning (Raaum, Rogstad, Røed & Westlie 2009). En slik definisjon brukes ofte i kvantitative studier som ser på enten årsaker til eller konsekvenser av et slikt utenforskap. Denne forskningen viser blant annet at å være «utenfor» eller sosialt ekskludert, forstått som ikke-deltagende, har store omkostninger både for den enkelte og for samfunnet. Derfor er det å forebygge en slik form for utenforskap, samt å gi de som er utenfor, muligheten for å komme «innenfor», altså å bli sosialt inkludert, høyt politisk prioritert (Meld. St. 16 (2015-2016)). Ved å definere utenforskap på en slik måte risikerer man imidlertid å miste forståelsen av de mange prosessene de unge befinner seg i, ofte

et sted mellom ytterpunktene «innenfor» og «utenfor». Flere påpeker derfor at man kan ikke forstå «utenforskap» isolert. Å være definert som en med «levetårproblemer» eller som «arbeidsledig» betyr ikke nødvendigvis at man ikke opplever en form for subjektivt innenforskap eller en form for tilhørighet.

Akkurat som objektivt definert «utenforskap» ikke er ensbetydende med «subjektivt definert utenforskap», er heller ikke det å bli objektivt definert som innenfor en garanti for følelse av tilhørighet. Et individ kan delta i samfunnets sentrale institusjoner og samtidig føle seg ekskludert. For eksempel er det vist hvordan barn av innvandrere som har oppnådd høy utdanning, kan oppleve at deres utdanningsvalg blir diskreditert fordi det blir forstått som et resultat av tradisjonelle normer heller enn som et resultat av et fritt valg (Kindt 2018). Den objektive og den subjektive dimensjonen av utenforskap er derfor ofte knyttet sammen, på ulike måter og i dynamiske prosesser. I denne rapporten er vi opptatt av å undersøke dette nærmere. På hvilken måte oppleves det å trives på skolen som viktig for motivasjon til å fortsette å gå på skolen? Kan de som er i ferd med å falle fra skolen, likevel oppleve et fellesskap i skolen? Og er dette i så fall viktig for å forebygge andre former for utenforskap? Gjennom å ta de unges eget perspektiv og erfaringer som premiss og utgangspunkt for denne studien vil vi lettere kunne se hvordan deres opplevelser og følelse av tilhørighet er viktig for deres valg og opplevelse av framtidige muligheter.

Selv om skolen ikke er den eneste institusjonen vi ser på når det gjelder de unges liv og deres risiko for utenforskap, står den i en særstilling i de unges liv. Det er denne arenaen som samler alle unge, og som bidrar til å skape gode livssjanser, men som også åpner for å skape ulikhet. Frafall fra videregående er her en helt sentral problematikk. Fra tidligere studier vet vi at unge gutter med innvandrerbakgrunn som går på yrkesfaglige studieretninger, har en særlig risiko for frafall (Markussen 2016; Reegård & Rogstad 2016). I tillegg er frafallsraten mye høyere blant unge som lever i områder preget av store levetårutfordringer (Departementene og Oslo kommune 2018). Mens 98 prosent starter i videregående opplæring, er det nær en tredjedel som ikke fullfører i løpet av fem år. Skolen er imidlertid ikke bare sentral for å sikre deltagelse, men også for å hindre kriminalitet og marginalisering. Et av de viktigste kriminalitetsforebyggende tiltakene som finnes, er å sørge for at ungdom går på skolen og fullfører videregående skole (Bertrand, Mogstad & Mountjoy 2019; Huttunen mfl. 2019). Skoler har også ofte tett samarbeid med politi, barnevern, helsesykepleiere, familievern og andre tjenester nettopp for å forebygge kriminalitet (Andersen mfl. 2018).

Samtidig vet vi at deltagelse i skole ikke nødvendigvis sikrer en opplevelse av å tilhøre et fellesskap og å være inkludert. Ungdom som ikke opplever skolen som et trygt og godt sted å være, kan oppleve det som en lettelse å avslutte skolegangen. Å få unge til å trives på skolen, å få dem til å oppleve seg som inkludert, kan derfor ses på som viktig for å forebygge en mer objektiv form for utenforskap senere i livsløpet.

Utenforskap i en lokal kontekst

I kunnskapsoppsummeringen (Strand & Kindt 2019) diskuterte vi en viktig spenning i litteraturen om unge i utsatte boområder og utenforskap. Denne spenningen handler om hva som produserer utenforskap. På den ene siden dreier det seg om hva individene har med seg av egne erfaringer og oppvekstsvilkår, og på den andre siden hvilke strukturer og barrierer de møter på i samfunnet. Individuelle faktorer som har vist seg å øke sannsynligheten for utenforskap, er blant annet å vokse opp i familier med lav sosioøkonomisk status preget av levekårsutfordringer, dårlige boforhold, å ha innvandrerbakgrunn, å være gutt eller å ha psykiske eller fysiske helseutfordringer (Ljunggren 2017; NOU 2019: 3). Strukturelle faktorer kan imidlertid gjøre veien til inkludering enten vanskeligere eller lettere for individer med disse kjennetegnene. Det er en sterk erkjennelse i Norge, så vel som i de andre nordiske landene, av at et mangelfullt tjenesteapparat fører til vedvarende sosial eksklusjon av sårbare unge og familiene deres (Mogstad & Rege 2009; Winsvold 2011; Wollscheid 2010). Hvordan barnehage, skole, aktivitetsskole og fritidstilbud er organisert og innrettet, har derfor stor betydning for hvordan det går med barn og unge som vokser opp i utsatte boligområder. Dette møtet – mellom de individuelle og de strukturelle faktorene – skjer imidlertid alltid i en lokal kontekst, på et sted, i et nabolag.

Selv om forskningen på feltet ser ut til å konkludere med at individuelle levekårsutfordringer er en viktigere «produsent» av utenforskap enn nabolaaget man vokser opp i, vet vi lite om hva det gjør med barn og unge å vokse opp på et sted der levekårsutfordringer har hopet seg opp. Noe av forskningen på feltet har vist at selve stedet unge vokser opp på, har en egen, selvstendig effekt på de unges livssjanser, også når individuelle kjennetegn er kontrollert for (Brattbakk & Wessel 2017). Vi vet at også geografisk utenforskap (Departementene og Oslo kommune 2018), eller stigma knyttet til et bestemt boligområde, kan ha marginaliserende effekter. Manglende tilhørighet, opplevelsen av å bo i et område man opplever at ingen bryr seg om, eller som bærer med seg tydelige negative konnotasjoner, kan føre til en utvikling av opposisjonelle identiteter og en reproduksjon av en ofte allerede

marginal posisjon i samfunnet (Rosten 2017). Også de romlige betingelsene et sted tilbyr, vil bety mye for de unges oppvekstvilkår (Sæter & Seim 2018).

Dette prosjektet må derfor ses i lys av pågående debatter om utfordringer i utsatte boligområder, preget av høye levekårsutfordringer og høy andel beboere med innvandrerbakgrunn. De politiske grepene har så langt vært flere, både knyttet til skolen og gjennom betydelige midler satt av til områdeløftene (se IMDi 2014). Denne storstilte satsingen har sin bakgrunn i en bekymring for økende ulikhet og for at bolig- og skolesegregering skal føre til ytterligere marginalisering av unge (jf. Brattbakk & Wessel 2017). I denne rapporten har det derfor vært viktig å belyse hvilke positive og negative opplevelser og erfaringer de unge selv har hatt med å vokse opp i slike nabolag, særlig med tanke på deres subjektive og objektive utenforskap. I metodekapittelet vil vi gå nærmere inn på de tre casene vi har valgt ut, hva som kjennetegner dem, og hvorfor vi har valgt ut akkurat dem.

Organisering av tjenester – gjenstridig problem

I innledningen viste vi til at årsakene til utenforskap er komplekse. Dynamikken bak unges utenforskap i utsatte boområder kan altså knyttes til en rekke ulike enkeltfaktorer. Dette kan være fattigdom og dårlige levekår, foreldres lave yrkestilknytning, nabolag med dårlig infrastruktur og nedslitte fellesområder, kriminalitet og utvikling av parallellsamfunn, trangboddhet, høy konsentrasjon av sosiale boliger og høy grad av gjennomtrekk av beboere, men også subjektive faktorer som tap av håp om en god framtid – for å nevne noen forhold. Slike sammensatte utfordringer omtales gjerne som «wicked problems» (Rittel & Webber 1973), oversatt til norsk som «gjenstridige problemer» (Ulfrstad 2011). Wicked problems kjennetegnes av at de ikke har definitive eller objektive løsninger (Rittel & Webber 1973). I forvaltningssammenheng betyr dette at wicked problems må håndteres, men uten at det finnes én løsning. Dette kan stå som en motsats til «tame problems», som gjerne kan være komplekse, men som kan løses for eksempel ved å benytte en komplisert algoritme. Problemer som fattigdomsbekjempelse, organisering av offentlige tjenester og strategisk ledelse har klare trekk av å være wicked problems, hvor det ikke er mulig å dele problemet opp i avgrensede ansvarsområder, og innsats fra flere ulike sektorer og ulike forvaltningsnivåer vil være påkrevd. I tillegg vil wicked problems gjerne forstås ulikt, avhengig av fra hvilket ståsted eller fagområde problemet beskrives. Tilsvarende vil også løsningsforslag være ulike avhengig av hvilken fortolkning av problemet som blir lagt til grunn (Ulfrstad 2011). Dette gjør wicked problems til gjenstridige

problemer som er utfordrende å håndtere, da både problemforståelsen og løsningene vil kunne se ulike ut, avhengig av hvem man spør.

Utsatte boområder og områdesatsinger

Det finnes ikke en entydig definisjon av hva et utsatt boområde er. En løs definisjon, som vi brukte i kunnskapsoversikten, er at det er et avgrenset geografisk område i en by eller en forstad, hvor en høy andel av innbyggerne har store levekårsutfordringer, hvor det er mange innvandrere, og hvor det kan være utfordringer med utenforskap i form av høy arbeidsledighet, høyt frafall fra skole, lav grad av organiserte fritidsaktiviteter og i tillegg kriminalitet (Strand & Kindt 2019). Selv om dette ikke er en presis definisjon, vil vi påpeke at i selve begrepet «utsatt» ligger det allerede en iboende bekymring for at det å vokse opp i disse områdene kan utgjøre et sosialt problem, og at det også kreves et initiativ, en handling eller tiltak, for å forbedre forholdene i dette geografisk avgrensede området.

Alle boområdene vi har valgt ut som case (se nærmere om utvelgelse i metodekapittelet), er omfattet av såkalte områderettede innsatser. Som skissert over virker det å være nødvendig å legge til rette for innsatser som krever tverrsektorielle samarbeid, nettopp fordi utenforskap kan karakteriseres som en «gjenstridig» utfordring. I hvilken grad samarbeidet mellom de ulike etatene fungerer etter intensjonen, og hvilke barrierer mot tverrsektorielt samarbeid som finnes, er imidlertid mer usikkert. Kritikkk rettet mot slike områdeinnsatser er at de kan virke unødvendig stigmatiserende, og at det ikke er et godt nok empirisk grunnlag for å ha dem i det hele tatt (Strand & Kindt 2019).

Fordi vi vet at unge i risikoposisjoner og deres familier ofte har komplekse utfordringer, vil en utfordring for tjenestene også være om de klarer å favne bredt nok og samarbeide godt nok på tvers mellom etater, for å løse utfordringene i de områdene de tjener. Områderettede innsatser kjennetegnes nettopp av slike tverrsektorielle samarbeid, hvor mange etater samles til felles løft (IMDi 2014). Mens vekten i de tidligste områdeinnsatsene i noen grad kan sies å ha ligget på den fysiske og romlige opprustningen av nabolag, er det nå en sterk dreining i retning av tjenesteinnovasjon i områdesatsingene, hvor bedre samordning vil inngå i dette. Man ønsker å forbedre de eksisterende tjenestene man har i et bestemt område, og «vri» eller forsterke disse på måter som gjør at de bedre fanger opp behovene i bydelen. For eksempel slår handlingsprogrammet for 2020 som regulerer områdeinnsatsen i Oslo, fast at målet med satsingen for unge er å sikre flere barn og unge gode opp-

vekstvillkår og å sikre at flere unge fullfører og består videregående opplæring, gjennom forbedring av tjenester på oppvekst- og utdanningsfeltet. Det vil si at de største bidragene til barn og unge i levekårsutsatte områder er tenkt å skje innenfor ordinær tjenesteproduksjon, ved at man spisser eller tilpasser tjenestene til behovene barn og unge har i bydelen (Handlingsprogram 2020). Konkret kan dette gjennomføres innenfor områdesatsingen gjennom såkalte områdeløft, hvor tiltak gjennomføres og testes ut i et relativt lite geografisk område, som en delbydel. En svært viktig del av områdeløftene er dermed å legge til rette for et tverretattlig utviklingsarbeid og innovasjon innenfor eksisterende tjenester. Barn og unge i utsatte boområder møtes altså av de samme tjenestene som finnes ellers i landets kommuner, men i tillegg har man valgt å gjennom områdesatsingene forsøke å i noen grad tilpasse eller innovere tjenestene for bedre å imøtekomme lokale behov.

Denne rapporten er imidlertid ikke en evaluering av noen av de områderettede innsatsene i seg selv. Likevel ønsket vi at ungdommene var bosatt i utsatte boområder som var omfattet av områderettede innsatser. En av grunnene er nettopp at man har en uttalt ambisjon om å jobbe målrettet for å bedre unges levekår i disse områdene. En annen grunn er at for å studere ungdom og utenforskap er *sted* helt sentralt. Som vist over vet vi ikke sikkert om området i seg selv faktisk bidrar til å produsere utenforskap. Til tross for at tidligere forskning ikke entydig viser selvstendige negative effekter av å vokse opp i slike nabolag, betyr ikke det at stedet man vokser opp på, har betydning for barn og unges liv og deres forståelse av egne muligheter og begrensninger. Alle vi har intervjuet, lever og har levd i slike områder, og for mange vil stedet de har vokst opp på, være en viktig del av egen identitet. I dette prosjektet har vi derfor vært opptatt av nærområdets betydning for unge som vokser opp i slike nabolag.

Analytisk rammeverk

I denne rapporten har vi lagt til grunn et analytisk utgangspunkt inspirert av filosofen Søren Kierkegaards forståelse av hjelpekunsten, hvor han argumenterer for at effektiv hjelp er basert på innsikt i og kunnskap om ståstedet og erfaringene til den man skal hjelpe (Kierkegaard 1994). Som allerede nevnt har et viktig metodisk grep i dette prosjektet vært å ikke la «siloe av tjenester» være utgangspunktet for å definere utfordringer og suksesser, men å la de unge selv fortelle oss hvilke erfaringer og behov de har. Kort sagt må et tiltak eller en tjeneste oppleves som meningsfull og relevant av målgruppen for å ha ønsket effekt. Gjennom dette grepet har vi undersøkt hvordan tilbudene som finnes, klarer å imøtegå utfordringene på en måte som stimulerer

til deltagelse hos de unge. Videre vil vi kunne undersøke hvordan tilbudene overlapper, samarbeider eller eventuelt motarbeider hverandre.

Måten vi har gjennomført dette på, er gjennom et todelt design, der første delen har handlet om å kartlegge ungdommenes subjektive opplevelser og erfaringer fra området de har vokst opp i. Sentrale spørsmål vi har stilt dem, har vært om deres bruk av området, deres trivsel i området, deres framtidsutsikter, deres nettverk og aktiviteter. Den neste fasen har vært å ta utgangspunkt i deres erfaringer og så kartlegge det tjenestetilbudet som finnes i nærmiljøet. Vi har lagt vekt på å snakke med aktører fra tjenesteapparatet som ungdommen selv har påpekt som viktige for deres liv, og har da endt opp med å snakke med representanter fra skolen, politiet og fritidstilbud. I tillegg har vi intervjuet en representant fra områdesatsingen på hvert enkelt sted.

Da disse to fasene var gjennomført, var et viktig analytisk grep å sammenligne erfaringene fra de unges behov med tjenesteapparatets tilbud og deres forståelse av de unges utfordringer. I analysene har det vært viktig for oss å forstå hva som forener og eventuelt skiller de unges og tjenesteapparatets perspektiver, hvorfor det er sånn, og hva de kan lære fra hverandre. Når vi skal forsøke å si noe om hvordan beste-praksis-tilbud bør se ut, tar vi utgangspunkt i dette analytiske rammeverket. Vi kan ikke si noe om tilbudenes faktiske effekt, om de fungerer forebyggende på utenforskap eller ikke. Vi kan imidlertid si noe om hvilke tilbud som klarer å forankre hjelpen de tilbyr, i de unges egne erfaringer, og hvordan disse tilbudene ser ut.

Et annet viktig aspekt ved denne studien er at designet beskrevet over gjøres på samme måte i tre ulike områder. Områdene har vært Alna i Oslo, Fjell i Drammen og Årstad bydel i Bergen. Vi mener at dette analytiske grepet, der vi tar utgangspunkt i de unges behov, samtidig som vi bredt kartlegger tjenesteapparatets tilbud de ulike stedene, er godt egnet for komparative formål. Hadde vi tatt utgangspunkt i et eller flere tiltak i de enkelte bydelene, ville det vært vanskeligere å sammenligne på tvers, fordi tiltakene mest sannsynlig hadde vært så ulikt utformet. I vårt design der søkelyset er på hvilken måte områdets tiltak *til sammen* stimulerer til de unges deltagelse, vil det være lettere å sammenligne på tvers av stedene. På den måten muliggjør vi å ikke bare identifisere hva god måloppnåelse er, men også hvordan den kan la seg overføre mellom ulike steder.

1.3 Gangen i rapporten

Rapportens struktur følger vårt analytiske grep. Det betyr at etter et kapittel om datagrunnlag og metode (kapittel 2) kommer et kapittel som handler om de unge (kapittel 3). Kapitlet bygger på intervjuer med ungdommene selv

og forsøker å belyse hva de opplever som utfordrende i sitt liv, hva de har behov for, og hva de trenger for å få den hjelpen de trenger. Etter dette kapittelet vil vi i kapittel 4 sette tjenestenes perspektiv i fokus. Her skriver vi om hvordan de opplever de unges utfordringer, og hva de mener skal til for å hjelpe dem, samt hvilke utfordringer de står overfor. Deretter, i kapittel 5, analyserer vi likheter og forskjeller mellom de to perspektivene. Her blir det tydelig hvilke utfordringer som deles, og hvilke som ikke deles. Dette danner utgangspunktet for en diskusjon om hvilke tilbud som klarer å imøtese de unges perspektiv samtidig som de arbeider forebyggende mot utenforskap. I kapittel 6 oppsummerer vi våre hovedfunn.

2 Metode

Dette er den andre rapporten fra prosjektet «Unge i utsatte boområder». Den første rapporten var en kunnskapsoppsummering som tok for seg foreliggende forskning om årsaker til utenforskap blant unge i utsatte boområder i Skandinavia. Følgende områder innen forskningslitteraturen ble kartlagt: sosial bakgrunn, inntekt og levekår, utdanning og utenforskap, ulikhet i utdanning langs etniske skillelinjer, utenforskap i fritid og sosial deltagelse, konsekvenser av å vokse opp i utsatte nabolag, kriminalitet og utenforskap og områdesatsinger som tiltak. Rapporten er utgitt som eget Fafo-notat (Strand & Kind 2019).¹ Funn fra første del av rapporten ble lagt fram på Erfaringskonferanse om områdesatsinger 2020 arrangert av Husbanken og Kunnskapsdepartementet i Oslo 30.–31. januar. En av forskerne bak denne rapporten deltok også på resten av konferansen, inkludert plenumsforedrag og befering til Fjell i Drammen.

I denne rapporten bygger vi videre på arbeidet i første del av prosjektet. Vi har intervjuet ungdom i utsatte boområder om utenforskap og inkludering, og vi har intervjuet representanter fra tjenesteapparatet og områdesatsingen for å få deres perspektiv på unge og utenforskap. Det er funn fra disse intervjuene som presenteres i denne rapporten.

I dette kapittelet gjør vi rede for gjennomføringen av intervjuer med ungdom og tjenesteapparat, men vi starter med beskrivelsen av den analytiske tilnærmingen i denne rapporten.

2.1 Casestudie – tre byområder med områdesatsing

Vi tok utgangspunkt i tre byområder som alle har en områdeinnsats på tidspunktet prosjektet startet: Fjell bydel i Drammen, Alna bydel i Oslo, Solheim Nord i Bergen. Hvert av disse boområdene kan betraktes som et case på et utsatt boområde. I hver av de tre byene har vi intervjuer ungdommer, hvor de fleste gikk første året på videregående skole. Disse elevene var rundt 16–

---

¹ Rapporten kan leses i sin helhet her: <https://fafo.no/images/pub/2019/10314.pdf>

17 år. Vi intervjuet unge på både yrkesfaglige studieretninger og studiespesialiserende. I tillegg intervjuet vi noen ungdommer som var litt eldre, og som deltok i fritidsaktiviteter i bydelen. Disse ungdommene var 18–21 år. Vi har også gjennomført en kort spørreundersøkelse i tre skoleklasser, én ved hver av de tre videregående skolene. Undersøkelsen ble gjennomført ved hjelp av Kahoot. Denne undersøkelsen er en form for kvalitativ datainnsamling, og det er ikke mulig å generalisere basert på svarene. Målet med undersøkelsen var å samle data som kunne gi et inntrykk av hva slags oppfatninger unge hadde om de tre utvalgte bydelene. Videre var det et mål å undersøke om det var store variasjoner i oppfatninger mellom de tre norske byene, eller om ungdommene i stor grad hadde lignende oppfatninger. Spørsmålene som ble stilt i undersøkelsen, finnes som vedlegg til denne rapporten.

Fra tjenesteapparatet intervjuet vi ansatte ved videregående skoler, med vekt på informanter som representerer ulike funksjoner ved skolen, det vil si sosiallærere, rådgivere, rektorer og minoritetsrådgivere. I tillegg intervjuet vi ansatte ved fritidsaktiviteter i bydelene. Vi intervjuet også ansatte i politiet med vekt på ansatte som jobber i de konkrete bydelene, og som jobber med kriminalitetsforebyggende arbeid rettet mot unge. I tillegg har vi intervjuet en representant for områdesatsingen i hver av de aktuelle bydelene.

Til sammen har vi intervjuet 20 ungdommer og 18 representanter fra tjenesteapparatet, videregående skole, politi, fritidsaktiviteter og områdesatsing.

Tabell 2.1 Intervjuer ungdom

	Totalt antall intervjuer
Bergen vgs.	5
Bergen fritid	3
Oslo vgs.	7
Drammen vgs.	5
Totalt	20

Tabell 2.2 Intervjuer tjenester

	Totalt antall intervjuer	Bergen	Drammen	Oslo
Ansatte skole	7	1	3	3
Fritid	5	2	2	1
Områdesatsing	3	1	1	1
Politi	3		1	2
Totalt	18			

2.2 Rekruttering av ungdommer

Ettersom skolen var et viktig utgangspunkt for denne studien, har vi valgt å gå gjennom denne institusjonen for å få hjelp til å rekruttere ungdommer til undersøkelsen. Rektor eller en annen i skoleledelsen ved tre videregående skoler har hjulpet oss med å sette opp møter med de unge. Dette har foregått smertefritt for oss, da vi bare har møtt opp til avtalt tid. Elevene har fått godkjent fravær for å delta i intervju med oss. I tillegg intervjuet vi noen ungdommer som deltok på et fritidstilbud i Bergen. Alle intervjuene ble etter samtykke tatt opp på lydfil og ble deretter transkribert.

2.3 Beskrivelse av unge informanter

Vi har intervjuet 20 ungdommer fra tre forskjellige nabolag som grunnlag for å si noe om de unges perspektiv i denne rapporten. Ungdommene er selvfølgelig veldig ulike fra hverandre, men de deler likevel noen trekk. For det første har alle innvandrerbakgrunn. De aller fleste (alle unntatt X) er født i Norge og har gått på norsk offentlig skole hele livet. Alle var på det tidspunktet vi intervjuet dem, bosatt i et av de tre nabolagene beskrevet ovenfor. Mange (X) hadde bodd der gjennom hele oppveksten, mens noen flyttet dit i løpet av barneskolen. Alle gikk i første klasse på videregående skole da vi intervjuet dem. Bortsett fra én informant, som hadde kommet til Norge som enslig asylsøker, var alle mellom 16 og 17 år da vi intervjuet dem. Vi har intervjuet åtte jenter og tolv gutter.

Det var ikke en aktiv seleksjonsstrategi å rekruttere informanter som kom fra familier med levekårsutfordringer. Likevel kommer de fleste av våre informanter fra hjem som er kjennetegnet av en eller flere av følgende karakteristikk: vedvarende lavinntekt, foreldre som er arbeidsledige eller på ufø-

repensjon, foreldre som er skilt, oppvekst i kommunal bolig, familiemedlemmer med psykiske og/eller fysiske helseproblemer. Ideelt sett skulle vi gjerne intervjuet foreldrene til de unge også, slik at familieperspektivet kom tydeligere frem. Dette var det ikke ressurser til, men det finnes flere rapporter som tar opp foreldreperspektivet (se blant annet Smette & Rosten 2019, Friberg 2019)

I tillegg har flere av informantene vært i kontakt med politiet og barnevernet, og en del har også eldre brødre eller andre i familien som har vært involvert i det de selv beskriver som «kriminell adferd». De fleste rapporterer om at de får eller har fått lave karakterer, og de har slitt med høyt fravær. Selv om utfordringene, mulighetene, gledene, drømmene og hindrene for alle individene fortøner seg helt ulikt, deler de at de har vokst opp i familier med sammensatte levekårsutfordringer og i et nabolag som kan falle innenfor kategorien «utsatt».

2.4 Rekruttering av tjenester

Det ble lagt noen føringer på hvilke tjenester vi skulle intervjuer i prosjektet. Siden vi rekrutterte informanter fra videregående skole, ville vi ha med denne som en av tjenestene. Videre vurderte vi at det var nødvendig å intervjuer fritidstilbud, slik at vi kunne kartlegge hvordan unge har det også etter skoletid. Videre var det et ønske fra oppdragsgiver IMDi at vi la vekt på kriminalitetsforebyggende arbeid, og vi inkluderte derfor politiet. I tillegg hadde alle områdene vi intervjuet i, en områdesatsing, og det var derfor naturlig å ta med en informant fra denne.

Vi har i denne undersøkelsen valgt å først intervjuer de unge for å høre med dem hvilke tjenester de oppfattet som relevante for dem, og som de hadde kontakt med. Basert på intervjuene med de unge mener vi at skole, fritidsaktiviteter og politi var relevante tjenester som de unge var i kontakt med. I tillegg kom det fram under intervjuene med de unge at en god del også hadde hatt kontakt med barnevernet. Siden flere av de unge oppga å ha hatt kontakt med barnevernet, så kunne denne tjenesten også ha blitt inkludert i studien, ut fra ideen om at vi skal ta de unges perspektiv. Andre tjenester som NAV og boligkontor ble ikke nevnt av de unge i intervjuene, og ville dermed vært mindre relevante å ta med i undersøkelsen. Mangel på kontakt med NAV og boligkontor handler antagelig om at vi i all hovedsak intervjuet unge som var under 18 år og som fremdeles bodde hjemme hos foreldrene. Alle intervjuene ble etter samtykke tatt opp på lydfil og deretter transkribert.

3 Ungdommens perspektiv: tilhørighet, framtid, drømmer

Det overordnede spørsmålet i denne rapporten er hvordan behovene hos unge som bor i utsatte boområder, samsvarer med tjenesteapparatets tilbud. Et avgjørende premiss for å kunne svare på dette spørsmålet er å ta utgangspunkt i de unges egne fortellinger om sitt liv. Hva liker de å gjøre? Hva kan de gjøre? Hvilke tilbud finnes, og hvilke tilbud savnes? Hva drømmer de om, og hva skal til for å oppnå disse drømmene?

De unge vi har intervjuet, kommer, som vi har beskrevet i metodekapittelet, fra familier og oppvekster som har vært preget av sammensatte utfordringer. Dette gjør dem sårbare for framtidig utenforskap. Når det er sagt, er det likevel viktig å gjenta at utenforskap ikke bare handler om manglende deltagelse i samfunnets sentrale institusjoner, som utdanning og arbeidsliv. Utenforskap handler også om tilhørighet, å oppleve at man hører til og er inkludert. Den objektive (deltagelse) og subjektive (tilhørighet) dimensjonen er likevel ofte tett knyttet sammen. Gjennom å ta de unges eget perspektiv på utenforskap vil vi kunne diskutere hvordan for eksempel deres opplevelse av tilhørighet har betydning for motivasjon og ønske om å fortsette på skolen.

Vi vet, slik vi beskrev inngående i dette prosjektets første rapport (Strand & Kindt 2019), at for å forhindre framtidig utenforskap, både objektivt og subjektivt forstått, er det viktig å sørge for at unge har en skole å gå på og et fritidstilbud å delta i. Videre vet vi at deltagelse i organisert fritidstilbud har betydning for framtidige livssjanser og for opplevelsen av tilhørighet her og nå. Vi vet at deltagelse kan føre til forbedrede skoleresultater og bedre helse, og for samfunnet som helhet vil ansikt-til-ansikt-møter med folk fra ulike grupper og samfunnslag kunne bidra til å skape tillit mellom folk på et generalisert nivå (Strømsnes & Wollebcek 2010. Ødegård & Fladmoe 2017). Deltagelse i organisert aktivitet er derfor viktig for å forebygge utenforskap. Når det er sagt, vet vi lite om effekter av ulike fritidstilbud og andre lignende tiltak for ungdom. I noen tilfeller kan tiltak også ha uønskede og utilsiktede konsekvenser. For eksempel har Andersen (2019) vist hvordan fritidstilbud

kan fungere som en møteplass der kriminalitet planlegges, heller enn at de fungerer som et forebyggende fristed for unge. Dette betyr at unge med høyt fravær i videregående opplæring, som har lite organiserte aktiviteter å gå til, og som kommer fra familier med sammensatte levekårsutfordringer, befinner seg i en risikoposisjon for å havne utenfor senere i livet. Dette kapittelet handler om ungdommenes subjektive opplevelser og perspektiver på hva de trenger i sitt nabolag og liv. Hvordan opplever de sin egen deltagelse, eventuelt manglende deltagelse, i ulike institusjoner? Hvordan vurderer de tilbudet som finnes i nabolaget sitt, og hva ønsker de seg for sin egen framtid?

3.1 Hvem er de unge?

I kunnskapsoppsummeringen levert høsten 2019 så vi at omtrent ett av ti barn i Norge lever i en husholdning med vedvarende lavinntekt, ofte omtalt som barnefattigdom. Vedvarende lavinntekt betyr at husholdet tre år på rad har hatt en inntekt som er lavere enn 60 prosent av gjennomsnittlig medianinntekt i befolkningen i samme treårsperiode. For å defineres som å leve i vedvarende lavinntekt i 2015, så måtte en husholdning med to barn og to voksne ha en gjennomsnittlig husholdningsinntekt etter skatt lavere enn 443 000 kroner i treårsperioden 2013-2015 (målt i 2015-kroner) (Epland & Kirkeberg 2017.) Blant barnefamilier med vedvarende lavinntekt er det en sterk overrepresentasjon av barn med innvandrerbakgrunn: 38 prosent tilhørte i 2015 denne kategorien, sammenlignet med 5,4 prosent av barn uten innvandrerbakgrunn. Familiene med dårlig råd er også overrepresentert i Oslo, og ofte bor de i samme nabolag (Brattbakk mfl. 2017).

De aller fleste av våre informanter er, som tidligere nevnt, barn av innvandrere. Flere har hatt en oppvekst i kommunale leiligheter, de fleste med foreldre i ufaglærte jobber, noen med uføretrygdede foreldre og en del med skilte foreldre. Vi vet ikke hvorvidt familiene informantene våre har vokst opp i, faller under kategorien «vedvarende lavinntekt» slik den er definert over. De fleste forteller likevel selv om trangboddhet og dårlig råd. Alle informantene har vokst opp i det vi har definert som et «utsatt boområde». Flere forteller om jevnlig kontakt med barnevernet.

Til tross for at vi ikke objektivt kan plassere ungdomsinformantene i et klasseskjema, er vårt inntrykk basert på intervjuene likevel at de har vokst opp med sammensatte utfordringer knyttet til blant annet økonomi, psykisk helse, boligforhold, lærevansker og sosiale utfordringer. Selv om de unge selv nevner disse utfordringene, opplevde vi også at flere synes det er ubehagelig å snakke i detalj om dem, og særlig de som dreier seg om problemer innad i

familien. At utfordringene er flere, forstår vi likevel fra intervjuene. En av de unge forteller:

Jeg vil ikke gå så dypt inn i det, men barnevernet tar ikke alltid ting på alvor når det er alvorlig. Jeg har spurt så mye om hjelp. Jeg sa «kan jeg få en psykologtime, en BUP-time, noen jeg kan snakke med, så kanskje det kan bli bra».

Denne jenta har vokst opp i en familie med en enslig mor. Hun forteller at de har hatt dårlig råd gjennom oppveksten, og uten at hun går inn i hvorfor barnevernet har vært så tett koblet på, forteller hun at hun har hatt kontakt med dem fra tidlig barneskolealder. Vi vet at det å vokse opp i familier med levekårsutfordringer er en av de viktigste risikofaktorene for framtidig utenforskap (Barstad 2016, 2017). Det vi ønsker å gå dypere inn på i dette kapittelet, er ikke hva årsakene til levekårsutfordringene er, men hva unge som vokser opp i et utsatt nabolag i familier med sammensatte levekårsutfordringer, selv opplever at de trenger og ønsker seg i hverdagen. Og vi vil se på hvordan deres ønsker henger sammen med deres opplevelse av tilhørighet og hva som skal til for å hindre utenforskap.

3.2 De unges opplevelse med tjenesteapparatet: eksponering, «masing» og manglende hjelp

De ungdommene vi har intervjuet, lever i utfordrende hjemmesituasjoner, og mange av dem har hatt jevn kontakt med ulike deler av tjenesteapparatet. PP-tjenesten, barnevernet, politiet og utekontakt er de tjenestene som oftest nevnes. Selv om vi har fått høre om gode opplevelser, er det generelle inntrykket at det er få av informantene som har tillit til disse institusjonene. Når vi spør om hva som motiverer dem til å komme på skolen eller øve til en prøve, slutte med slåssing eller stoppe å skulke, er et gjennomgående svar «fra meg selv». Ofte bunner denne holdningen i at flere har opplevd at aktører fra tjenesteapparatet ikke har hjulpet dem når de trenger det. Flere snakker om det de opplever som krenkende hendelser særlig i møte med politi og barnevern.

En viktig årsak til at de unge føler seg krenket, er dersom de blir gjort synlige som en bruker av en tjeneste. Måten man blir gjort synlig på, er flere. En typisk hendelse flere opplever som negativt, er å bli hentet ut av en time foran klassekamerater for å snakke med en tjenesterepresentant. Når det skjer, vil klassekamerater ofte stille spørsmål om hva møtet handlet om, og den unge blir presset til et valg mellom å lyve eller å fortelle om problemene

sine. En annen måte å bli synliggjort på er å bli plukket opp eller ransaket av politiet foran vennegjengen. En vi intervjuet, som har hatt mye kontakt med både politi og barnevern, fortalte om en hendelse han opplevde på ungdomskolen:

[...] jeg ble tatt foran alle sammen. Vi hadde avtale med politiet – jeg sa «ikke ta meg foran alle sammen, skal dere ha en prat med meg, gjør det low key». Men de gjorde det med vilje: De kom til skolen og sa de skulle ha møte med noen og snakke med noen. Men jeg likte ikke at folk skulle se meg bli tatt, jeg hata det virkelig. Men plutselig, fem minutter etter friminuttet startet, kom politiet og tar meg foran alle sammen og begynner å sjekke baggen min og jakka mi og sånt. Ja, jeg tenkte hva er det for noe, liksom? Ta telefonen min hver eneste dag, ropte meg til politistasjonen, kom hjem til meg hver dag.

Opplevelsen denne informanten har, er at politiet bryter tilliten mellom dem. Han trodde de hadde en avtale, at dersom det var noe, så skulle han bli kontaktet på en måte som ikke eksponerte han. Konsekvensen av eksponeringen kan være at tilliten til tjenesten synker.

Foruten synliggjøring er opplevelsen at representanter fra ulike deler av tjenesteapparatet «invaderer» ditt privatliv. Dette er også en viktig kilde til mistillit til tjenestene. Flere av informantene forteller om et barnevern, politi, BUP eller PP-tjenesten som «maser». En forteller:

Ja, for på Fjell, da kommer barnevernet bare med spørsmål om familien. Hva gjør faren din når han blir sur, hva gjør moren din når hun blir sur, hva gjør du når du blir sur. Alltid sånn aggressive greier. Så ungdom blir lei av at de får ikke være i fred.

Denne informanten opplever at «invaderingen» er et generelt trekk ved barnevernet. Det skjer ikke bare han, men med «ungdom» generelt. Dette kan tyde på at rykter spres, de unge snakker med hverandre, og holdningen er at de vil «være i fred».

Å få være i fred kan imidlertid bikke over til følelsen av at ingen bryr seg om deg. Flere ungdommer har opplevd at de trenger hjelp, og ønsket om «å være i fred» erstattes av et ønske om å bli sett og ivaretatt raskt. Å få noen til å bry seg, og da på en måte som faktisk tilbyr hjelp, oppleves likevel ikke som lett. En informant forteller:

Da spurte jeg barnevernet om å få hjelp, og da sa dem «greit, vi kan ta tak i det, men kanskje etter fem–seks måneder». Etter fem måneder da sa de «nå har vi fått til time», men det er ikke nå jeg vil rippe opp igjen

såret. Det er jo sånn – hvorfor skal jeg få det nå, hvorfor fikk jeg det ikke da jeg trengte hjelp? Det gir på en måte ikke mening.

Selv om en fra barneverntjenesten ikke nødvendigvis deler oppfatningen til denne informanten om at hjelp ikke trengs fem måneder etter hendelsen inntraff, er erfaringen til informanten at hun ikke fikk hjelp da hun trengte det. Til sammen gir det et inntrykk av et tjenesteapparat hvis aktører bidrar til unødig eksponering i tider det ikke trengs, uten å kunne tilby hjelp når man ber om det. Dette gjør at flere ikke stoler på tjenestene. Opplevelsen av å ikke bli tatt på alvor i en sårbar situasjon er alvorlig. For informanten sitert over var det vanskelig å få tillit til at voksne aktører fra tjenesteapparatet faktisk ønsket å hjelpe henne.

Eksponering og «invadering» kombinert med manglende hjelp er imidlertid ikke de eneste fortellingene om tjenesteapparatet. Når informantene forteller om gode opplevelser, refererer de ofte til en person de har opplevd som tillitvekkende. En informant sier det slik:

Jeg hadde på en måte barnevernet å snakke med, for det var en i barnevernet jeg virkelig kunne stole på. Det var en som kom virkelig og klarte å få ting ut av meg som jeg ikke tenkte over selv.

Slike enkeltpersoner oppleves som avgjørende, en som er på ditt lag, og som taler din sak. Slike individer gjør imidlertid situasjonen sårbar fordi de «enestående enkeltindividene» ikke kan erstattes så lett. Hun forteller videre:

Men så slutta han, og da ville jeg aldri snakke med barnevernet, og da ville jeg ikke ha kontakt med barnevernet heller.

Opplevelsen av et tjenesteapparat der aktørene «maser» når det ikke oppleves som nødvendig, og «ignorerer» når hjelpen trengs, gjør at flere informanter opplever at de må finne hjelp i «seg selv». For noen kan dette korrigeres gjennom et møte med en person som oppleves som tillitvekkende. utfordringen er imidlertid at tilliten til institusjonen brytes raskt dersom dette individet slutter eller bytter jobb.

3.3 De unges opplevelse av skolen: grunnleggende mestring og en som ser deg

Alle de unge informantene er opptatt av skolen som en viktig del av deres liv. Det betyr ikke nødvendigvis at de er så opptatt av det faglige, men det er her de oppholder seg, treffer venner, er sosiale eller eventuelt føler seg utenfor.

Skolen oppleves rett og slett som en av de viktigste institusjonene i informantenes liv. Den særstillingen skolen står i for barn og ungdom, var også en av grunnene til at skolen ble en sentral inngang i utformingen av dette prosjektets design. Fra tidligere forskning omtales ofte skolen som den viktigste arenaen å mestre for å hindre framtidig utenforskap, både objektivt og subjektivt definert (Campbell 2015). Det er solid dokumentert, både nasjonalt og internasjonalt, at fullføring av videregående opplæring har positive effekter på senere livsutfall som inntekt, tilknytning til arbeidsmarkedet, familiedannelse og god psykisk og fysisk helse (Markussen 2016a; NOU 2019: 3). Frafall fra videregående skole vet vi at reduserer sjansene på arbeidsmarkedet, og sannsynligheten for å havne på uføretrygd og oppleve dårligere psykisk og fysisk helse øker. En av de aller fremste årsakene til utenforskap, forstått som manglende deltagelse, er derfor frafall fra videregående skole. Skolen er imidlertid ikke bare viktig for å sikre deltagelse, men også for å hindre marginalisering og kriminalitet. Et av de viktigste kriminalitetsforebyggende tiltakene som finnes, er å sørge for at ungdom går på skolen og fullfører videregående skole (Bertrand, Mogstad & Mountjoy 2019; Huttunen mfl. 2019).

I tillegg til at skolen er en viktig arena å mestre for å forebygge framtidig manglende deltagelse, er den et sted der jevnaldrende møtes daglig, og der tilhørighet og følelse av inkludering kan skapes. Den er altså en institusjon der både den objektive og subjektive dimensjonen av utenforskap møtes. At skolen er sentral for subjektivt definert utenforskap, ble tydeliggjort under koronakrisen. Flere nyhetssaker har fokusert på utsatte barn og unge som blir værende hjemme hos familier med sammensatte utfordringer, der man kan oppleve omsorgssvikt og i noen tilfeller vold. Kirkens SOS melder om at de har hatt mer enn en dobling i antallet samtaler om selvmord i perioden 12. mars til 26. april, og de tyngste samtalene er med dem som utsettes for vold og overgrep, som nå er sperret inne med dem som utøver noe av dette.² Når skolen stenges, har disse barna ikke noe «trygt» sted å oppholde seg. Ingen av våre informanter har fortalt om vold og overgrep. Flere har likevel fortalt om krevende oppvekstmiljøer og om foreldre i konflikt. For mange av disse har skolen representert et fristed der de kan slappe av. Vi vet også at jo flere år en elev befinner seg i videregående opplæring – uavhengig om eleven fullfører opplæringen eller ikke – jo bedre er det for denne elevens framtidige sjanse for å få innpass på arbeidsmarkedet (Markussen 2016). Dette betyr at

---

² Se for eksempel: <https://www.nrk.no/norge/kronprinsesse-mette-marit-oppfordrer-folket-til-a-ta-ansvar-for-hverandre-i-koronakrisa-1.14996719> eller: <https://www.nrk.no/norge/sykehusene-mangler-barn-med-uforklarlige-blamerker-og-sar-1.14963483>

å skape et miljø der de unge trives på skolen, er vesentlig som forebygging mot utenforskap.

Derfor er det positivt at våre informanter snakker varmt om sin skole, og de aller fleste oppgir at de trives godt der. Typiske sitater fra informantene, når vi har spurt dem om de trives på skolen, er:

Ja, her er det så godt miljø. Det er alltid noen du kan snakke med her.

Det går veldig bra på skolen nå.

Jeg trives veldig, det er mye bedre enn på ungdomsskolen.

Vi lærer så mye som er nyttig i hverdagen, og vi ser personer og snakker med dem.

Selv om de fleste informantene oppgir at de trives på skolen nå, så har de ikke nødvendigvis alltid gjort det. Et gjennomgående funn er at de fleste faktisk har mistriwdes på ungdomsskolen, men at ting har blitt lettere på videregående. Som vi ser i sitatene over, er det flere som snakker om at de trives fordi det «er noen å snakke med her», eller at de mestrer skolen bedre, «det går bra nå». For informantene virker opplevelsen av enten mestring eller at de er en del av et fellesskap der de er ønsket og velkommen, grunnleggende for å trives på skolen. Slik informantene selv forstår det, handler årsakene til at de mistriwdes på ungdomsskolen, ofte om manglende anerkjennelse og hjelp – både faglig og sosialt. En elev vi intervjuet, opplevde at lærerne ikke forsto han på ungdomsskolen. Han var definert som en «problemgutt» og fikk derfor også skylden for alt galt da han gikk på ungdomsskolen:

På ungdomsskolen, jeg har alltid blitt sinka ned av lærere. De dro meg alltid nedover, alltid liksom. De hørte ikke på meg, de ville det verste for meg, de har anmeldt meg for trakassering og sånt. Og mange dramagreier som jeg ikke har gjort. Hver gang brannalarmen gikk, kom de bort til meg og sa liksom, hvis du ikke sier hvem det er, får du skylda.

Denne opplevelsen av å bli definert og stemplet som han som alltid gjør noe galt, bidro til informantens opplevelse av manglende tilhørighet på ungdomsskolen. Han fortalte om episoder der han ble sint, han ville ikke gå på skolen, han hadde mye fravær og skulket ofte. Opplevelsen informantene våre har av at følelse av tilhørighet, fellesskap og anerkjennelse er viktig for trivsel og å klare seg på skolen, støttes i forskning.

Tidligere forskning har vist at dersom unge opplever sosial og emosjonell mestring, vil det øke sannsynligheten for å klare seg faglig bedre i skolen (Jury mfl. 2017; Rozek mfl. 2019). At ungdommen også ønsker seg dette, mer

enn noe annet, bør derfor bli tatt på alvor. De nye lærerplanene som ble satt inn i skolen høsten 2019, hadde nettopp et slikt perspektiv. Gjennom Fagfornyelsen skal blant annet livsmestring inn i undervisningen, og sosiale og emosjonelle ferdigheter har fått fornyet oppmerksomhet (Udir.no).

I våre intervjuer er det tydelig at det er det sosiale, det emosjonelle og de grunnleggende ferdighetene som oppleves som de viktigste å mestre. Det er få som snakker om faglig prestasjon som noe de opplever som sentralt. Det sosiale er imidlertid viktig. Flere sier at det er viktig at de får lov å være i kantina med vennene selv om de kanskje ikke klarte å møte opp til timen de skulle ha. Mange forteller om gode relasjoner til jevnaldrende som avgjørende for opplevd tilhørighet. Noen snakker om hvordan de øver seg på å møte opp i tide til klassen. De har kanskje slitt med å stå opp om morgningen, men vil gjerne klare å møte opp når de skal. Å klare å møte opp i tide på skolen og få anerkjennelse for det kan oppleves som mestring. En informant snakket om hvordan han nå hadde skjønnet at for å klare noe som helst i livet måtte han begynne med det basale. Han sa:

Hvis du ikke klarer å re opp senga di om morgningen, da klarer du ikke noe annet heller. Du må klare de små tingene. Klarer du det, så kommer du til å klare deg. Når jeg først begynte å re opp senga mi, så begynte jeg å rydde. Etter hvert så ble jeg mye mer voksen.

Det denne informanten peker på, er at for å klare noe som helst i livet, må man begynne med det grunnleggende, han må mestre de enkle ting i livet før han kan tenke på å få gode karakterer på skolen. Sagt på en annen måte må unge i risiko for framtidig utenforskap lære seg livsmestring. Spørsmålet er hvorvidt skolen som institusjon kan klare dette.

Det flere snakker om, er opplevelsen de har hatt av at det er en person som har sett dem og hjulpet dem. De har ikke alltid opplevd skolen som institusjon som på deres lag. En miljøarbeider, en assistent eller en lærer kan imidlertid bety masse. En forteller:

Det var en lærer som hjalp meg veldig mye. Han var ikke lærer, men sånn som hjelper ungdommer, og han hadde gått gjennom veldig mye, han også. Han vil det beste for oss. Og han oppfører seg som oss. Han har det bra nå, og derfor vet han hvordan han skal få oss til å føle oss bra. Han vet hvordan han skal styre oss. Hvis det skjer noe galt, vet han hvor han skal legge punktet sitt og ikke. Så det er bra, han er bra, han skjønner oss veldig mye.

Opplevelsen av å bli sett, anerkjent og forstått av en lærer eller en annen voksen mener denne informanten var det som gjorde at han trivdes på skolen igjen. På alle skolene vi har vært, i alle tre områdene, er dette sentralt. Å oppleve at man ikke får til fagene, kan lett føre til en følelse av at «skolen ikke er for meg». At noen inviterer deg inn, bruker tid på deg og får deg til å føle deg velkommen på skolen, oppleves som sentralt for våre informanter.

På en av skolene vi besøkte, snakket alle elevene vi intervjuet, om en som het «Per». Han var miljøarbeider på skolen og virket som han kjente alle elevene. Under oppholdet vårt på skolen så vi han i gangene, elever gikk bort til han, hilste på han og slo av en prat med han. En jente vi intervjuet på denne skolen, fortalte oss dette:

Han er på en måte som en kompis, han er ikke som en lærer. Du kan snakke med han om alt. Jeg tror andre lærere er ute etter å finne feil i deg, tror jeg, istedenfor å støtte deg eller virkelig bry seg om deg. Alle vet hvem Per er, han kan si «hei» og «går det bra?», og det er på en måte ekte, da, en ekte lærer eller noe istedenfor andre lærere er sånn «er det du?», liksom. Men med Per, du kunne se at han brydde seg. Det var ikke det at han bare var der fordi det var jobben hans, det var det jeg følte.

Denne jenta, og de andre elevene, liker Per fordi han bryr seg, uten at han er ute etter «å finne feil i deg». De opplever at han er på deres lag. At Per er en miljøarbeider, betyr at han ikke har ansvar for å føre fravær eller sette karakterer på elevene. At han ikke kan «straffe» elevene med dårligere karakterer, nedsatt oppførsel eller mer fravær, gjør at de lettere får tillit til han, at han nettopp er på deres lag.

3.4 De unges opplevelse av fritidstilbud: et sted å være og penger å tjene

I tillegg til at de unge ønsker seg en skole der de føler seg velkommen, og der de har en «Per» å gå til når de trenger hjelp, ønsker de unge seg noe å gjøre etter skoletid. Som allerede nevnt bor flere av informantene i små leiligheter med mange søsken. De har ofte dårlig råd, og ingen vi har intervjuet, var på tidspunktet vi intervjuet dem, med i en organisert fritidsaktivitet. Et gjennomgående tema var at de opplevde at fritidstilbudet hadde blitt mindre jo eldre de ble. Denne opplevelsen støttes av tidligere forskning, da vi vet at deltagelse i organisert fritidsaktivitet synker med alderen (Ødegård, Bakken

& Strandbu 2016). Flere benyttet seg imidlertid av åpne haller og ungdoms-klubber. Våre informanter ønsker seg likevel noe å gjøre og et sted å være på fritiden. En vi intervjuet, forteller:

R: Jeg vil bare at vi ungdom skal kunne ha et sted vi kan være. Som for eksempel i ukedagen klokka ni på kvelden, hvor skal vi henge? Hvor kan vi henge inne sammen? Det finnes ikke her. Joda, det er en ungdomsklubb, men det er ingen som er der.

I: Så du ønsker deg en ny ungdomsklubb, egentlig?

R: Ja, med litt eldre folk, liksom. Og PlayStation.

I: Bra mat?

R: Altså mat kan hjelpe. Men mat, folk tenker ikke så mye på det. Det er mer sånn «gutta, vi drar til klubben», liksom. PlayStation. Rett og slett PlayStation og et sted man kan være. For de som ikke har det så bra hjemme, de kan komme dit etter skolen.

Ungdomsklubbene som fantes, var for «barnslige», det var i all hovedsak ungdomsskolebarn som brukte dem. Et attraktivt tilbud for ungdom på videregående skole var etterlengtet og noe alle snakket om. Flere mente at et slikt tilbud hadde holdt dem unna gata og fristelsene der. Hvorvidt det faktisk er reelt, er mer usikkert. Vi vet fra tidligere forskning at et sted å være *i seg selv* ikke er nok for å forebygge kriminalitet. Et oppholdssted for ungdom uten et organisert tilbud og uten tett voksenoppfølging kan ha motsatt effekt enn den man ønsker. Heller enn at de fungerer kriminalitetsforebyggende, kan de være steder der kriminalitet planlegges (Vestel & Hydle 2009). Samtidig vet vi at dersom myndigheter klarer å tilby et godt og variert fritidstilbud, kan det ha positive langtidseffekter. Blant annet har vi sett at det kan ha en positiv påvirkning på ungdoms trivsel på skole, i nabolaget og for deres utvikling av sosiale, psykiske og fysiske evner (Jacobs, Wahl-Alexander & Mack 2019).

Selv om flere av ungdommene etterlyser et bedre tilbud til sin aldersgruppe, betyr ikke det at det ikke finnes noe å gjøre. Flere som deltok i fritidsklubber, var veldig fornøyde. Et av tilbudene de unge fortalte om, samlet masse ungdom daglig. Våre informanter fortalte at det alltid var fullt der, og at etter skolen kunne man være der enten for å bare gjøre lekser eller for å henge med venner. En av de unge som bruker dette stedet ofte, forteller:

Så de fleste går jo dit og henger, for vi har sånn bibliotek nede, og så har vi overetasjen der folk henger. Der er det mer, der er det TV, det er

sånn PlayStation, sånn biljard og alt det der, filmrom. De har jo egentlig alle ting unge kan gjøre.

I tillegg til å snakke varmt om selve tilbudet snakket hun mye om ungdomsarbeiderne som jobbet der. Hun opplevde at de elsket jobben sin, og at den jobben de gjorde, var viktig. De var alltid tilgjengelige, og ungdommen stolte på dem på en måte som gjorde at de fikk informasjon dersom noe galt, som en slåsskamp, var i ferd med å skje.

Til tross for dette sier den samme informanten litt lenger ut i intervjuet: «Selv om de har det meste vi trenger, så er det ikke løsningen på alt, syns jeg.»

En sentral del av løsningen mener de unge er deltidsjobb. Dette er noe alle ønsker seg, men få har. Grunnen til at en deltidsjobb er viktig, er flere. For det første ønsker de unge å ha et sted å være når skolen er stengt, som ikke er hjemme. For det andre er penger en stor motivasjon, «Penger er en veldig stor motivasjon. Det er jo det alt handler om: klær, fineste sko, fineste jakke og alt det der», forteller en informant. Og, når ungdommen tjener penger til dette, vil de slutte å henge på gata og bli fristet til å få penger på andre måter. En annen vi intervjuet, sa:

Det eneste den gjengen driver med, er å henge rundt på Furuset, og så møtes de om kveldene. Jeg føler jobb hadde vært løsningen, egentlig. Noen i klassen min er med i den gjengen, men jeg hører jo det samme. De får ikke jobb. Og hva skal de gjøre når de ikke jobber? Folk må ha noe å gjøre – at ungdommene må ha noe å gjøre.

Som vi skal se i neste kapittel, er dette også noe som støttes av tjenesteapparatet. For de fleste er opplevelsen at det er umulig å skaffe seg jobb, og at det medfører mye dødtid og lite penger. Hvis du i tillegg kommer fra en familie med sammensatte utfordringer, og kanskje har lærevansker eller helseutfordringer, kan veien til kriminalitet og drømmen om raske penger være kort.

3.5 De unges opplevelse av eget nabolag: tilhørighet og glødende patrioter

Alle ungdommene vi har intervjuet i dette prosjektet, har vokst opp i nabolag kjennetegnet av en befolkning med høy innvandrerandel og relativt store levekårsutfordringer. Ungdommene kommer altså ikke bare fra hjem med ulike utfordringer, og med en barndom preget av utfordringer på skolen, kontakt med barnevernet og politiet, de har også vokst opp i såkalte utsatte nabolag. Nabolaget er området der de unge vokser opp og lever sitt liv. Fordi vi i Norge

har et prinsipp om at barn skal benytte seg av nærskolene, betyr det at barn og unge bruker mye av sin tid i det nabolaget de vokser opp i. Jevnaldrende kommer stort sett fra samme nabolag, og de går på samme skole. Dette er tilfelle for våre informanter også. I kunnskapsoppsummeringen vi publiserte i høst (Strand & Kindt 2019), diskuterte vi hvor mye det å vokse opp i utsatte nabolag egentlig betyr for barn og ungdoms framtidige livssjanser. Svaret er at vi ikke vet helt sikkert. Det er få studier som finner egne nabolagseffekter, og de som finner dem, er ganske små. Vi konkluderte derfor med at basert på tidligere forskning ser det ut som at de største risikofaktorene for utenforskap blant unge i utsatte boområder først og fremst handler om levekårsutfordringer og sekundært om egenskaper ved selve boområdet.

I denne rapporten har vi ikke som mål å si noe om hvorvidt det å vokse opp i et nabolag preget av sammensatte levekårsutfordringer forsterker de unges risiko for utenforskap. Dette har vi ikke data til å si noe om. Vi opplever det likevel som viktig å gjengi ungdommenes nærmest unisone tilbakemelding om hvor glad de er i stedet de har vokst opp på. Til tross for at de unge savner noen tilbud i sin hverdag, er det én ting de er enige om, og det er at å ha vokst opp på Fjell, i Alna eller i Solheimsviken har vært bra. Her føler de seg hjemme, de har nettverk og folk de stoler på.

I Kahoot-undersøkelsen vi gjennomførte, var et av utsagnene «Jeg er stolt av stedet jeg bor på». I Drammen svarte alle «helt enig» på dette, i Oslo var det kun fire av 21 som svarte «delvis uenig» eller «helt uenig» på dette. I Bergen var svarene mer spredt. Ettersom det er få respondenter i Kahooten, kan vi ikke konkludere bastant basert på disse tallene. Poenget er mer å vise at de aller fleste ungdommene, særlig i Drammen og Oslo – men også i Bergen, er stolt av stedet de bor på. I de kvalitative intervjuene ble dette inntrykket bekreftet. En av informantene uttrykker seg slik:

Alle kjenner alle. Jeg kan hele Stakken som om det var lommen min. Jeg kan absolutt alle gater, jeg vet alle steder, og jeg kjenner nesten alle som bor der. Vi er som en liten familie, og vi har på en måte, for å si det en gang til, vi har god respekt for alle sammen, uansett hvor du er fra, uansett hvordan du ser ut, uansett hvordan du er, så har alle respekt for alle.

Dette at boområdet og dets innbyggere fungerer som en familie, er gjennomgående. For mange vil det å ha et så tett og sammenvevd nettverk i nabolaget oppleves som noe trygt, særlig når du vokser opp i en familie som ikke alltid oppleves som like trygg. Opplevelsen av at du alltid har noen du kan gå til,

noen du kan stole på, og noen som stiller opp for deg, er sterk for ungdommene vi har snakket med. I tillegg representerer nabolaget for mange et fristed. Selv om de har få organiserte tilbud, har de ofte noe å gjøre i nabolaget sitt. En informant forteller oss:

Om sommeren, ofte, hver helg, kanskje, om sommeren når det har blitt varmere, går ungdommene opp til skolen, det er sånn bordtennisbord der, og er der og chiller og snakker og er der med flere og bare chiller, liksom. Vi er sammen. Heldigvis er det sånn.

Informantene forteller om en barndom der barna fikk løpe fritt mellom blokkene, der foreldrene byttet på å passe på dem, og der alle passet på alle. En annen informant uttrykker det slik: «Man er alltid sammen.» For mange har dette opplevdes som en buffer og en hjelp i en barndom der det å være hjemme ofte var vanskelig.

På mange måter representerer disse fortellingene om nabolaget et fellesskap som sammenlignes med familien, der det er trygt, og der du aldri er ensom, en type optimisme og glede i informantenes hverdagsliv. Samtidig kan denne sterke nabolagspatriotismen bikke over til en skepsis mot ut-grupper. I kunnskapsoppsummeringen (Strand & Kindt 2019) så vi at en slik form for patriotisme ofte forstås som et uttrykk for motstand mot en form for territorielt stigma. Heller enn å underlegge seg stigmaet ved stedet de har vokst opp på, svarer de på det gjennom å forsøke å konfrontere eller endre stereotypene om dem. Dette var også gjennomgående i intervjuene vi gjorde med ungdommene. Flere startet intervjuet med å si «så bra at dere gjør denne studien, for mange har helt feil inntrykk av Fjell/Alna/Solheim Nord», eller «det er bra dere snakker med oss ungdom om hvordan stedet er, så ikke folk tror feil». En vi intervjuet på Fjell, startet hele intervjuet med oss på denne måten:

Spørsmålet dere lurer på, er vel egentlig mest om Fjell, det skjønte jeg. Det som er greia, hvis en voksen person som ikke bor på Fjell, hører navnet Fjell, tenker de alltid bare kriminalitet. Sånt ungdommer driver med, sånn surrete greier. Det som er med Fjell, det kan være ungdommer som er kriminelle, men ikke alle. Folk som har blitt det og slutta med det også. Jeg var en kriminell gutt, men jeg har slutta med det for lenge siden, og nå går det bra med meg. Det er mange aktiviteter på Fjell, ikke så mange for ungdommer, men det er for ungdommer også.

Uten at vi har stilt han noen spørsmål, går han rett i konfrontasjon med fordommene knyttet til hjemstedet sitt. Videre i intervjuet snakker han masse om hvor bra Fjell er. Likevel er det tydelig – som vi ser av sitatet også – at det

er mye ambivalens. Kanskje er det noe kriminalitet der, men ikke bare det. Kanskje er det en del aktiviteter der, men ikke så mange for ungdommer.

Tidligere forskning har vist at opplevelsen av å bli stemplet utenfra kan gi unge en følelse av tilhørighet og fellesskap med hverandre, akkurat slik våre informanter uttrykker det. Likevel vil «mostanden» ofte bidra til å bekrefte majoritetskulturens forståelse av stedet som «tøft», «rått» og kanskje til og med «farlig». I våre intervjuer var det tydelig at noen opplevde denne tilhørigheten som viktig og støttende. For andre kunne denne tilhørigheten også resultere i en følelse av lojalitet som var så sterk at de for eksempel følte en plikt til å stille opp i slåsskamper dersom en gjeng fra «utenfor» nabolaget kommer for å lage bråk.

Flere av informantene hadde selv vært med i store slåsskamper, og ofte var det oppgjør mellom gjenger fra ulike nabolag som drev slåssingen. En vi intervjuet, som selv fortalte at han hadde ligget lenge på sykehuset etter han hadde blitt banket opp, fortalte oss dette:

Du må alltid ha telefonen i hånda. Jeg har noen kompiser som gikk rundt med våpen fordi de ikke følte seg trygg, fordi de kunne bli knivstukket eller banket opp av folk fra andre områder.

Han fulgte en Snapchat-bruker, og mente det var gjennom sosiale medier slåsskampene ble kjent. Forleden hadde det vært en stor slåsskamp mellom en gjeng fra Romsås og en gjeng fra Furuset. Det var alltid gjenger fra ulike områder som slåss mot hverandre, det var altså alltid adressen som bestemte hvilken side man var på.

At nabolagspatriotismen kan ha potensielle negative konsekvenser, er, som vi skal se i tjenestekapittelet, politiet klar over – og i Drammen, der symbolet for Fjell ble 03, har de forsøkt å roe ned på denne nabolagspatriotismen ved for eksempel å ta vekk 03-tallet fra bussen som kjører til Fjell.

Selv om nær alle våre informanter oppleves som glødende patrioter for sitt nabolag og uttrykker en kjærlighet for stedet de har vokst opp på, er det få som ønsker å bli boende der når de selv blir voksne. I Kahoot-undersøkelsen svarer de fleste at de er helt uenige i påstanden «Jeg kan tenke meg å bo der jeg bor nå, når jeg blir voksen». Bare i Drammen er det mer jevnt fordelt på skalaen fra enig til uenig. I intervjuene er det også flere som sier at de ønsker å bo i nærheten, men ikke akkurat i det nabolaget de selv har vokst opp. En tolkning av dette er at uansett hvor varmt de snakker om stedet, så opplever de det ikke som et godt sted for barn å vokse opp. En annen mulighet er at de opplever det som et hakk opp på rangstigen å flytte ut av dette området som tross alt defineres som «utsatt». En tredje er at de mener at selv om det er et

godt sted å vokse opp som barn, er det ikke nødvendigvis et godt sted å bo som voksen.

3.6 De unges drømmer for egen framtid: et vanlig liv

Som vi har sett til nå, har flere av informantene det ikke så godt hjemme, de har hatt opplevelser med å ikke mestre skolen, og de driver lite med organiserte aktiviteter. Samtidig er det skole og fritid som opptar dem. Selv om de har hatt dårlige opplevelser på skolen, snakker mange varmt om en voksen de liker på skolen, de forteller om åpne haller der de møter kompiser, eller et aktivitetshus der de kan gjøre lekser. Dette er også det de ønsker seg mer av, et sted å høre til, trygghet og noe meningsfullt å gjøre.

I litteraturen om ungdom og utenforskap er det mange som har påpekt at det unge ofte drømmer aller mest om, er et «vanlig liv». De ønsker seg en jobb de kan tjene egne penger på, et sted å bo og kanskje en familie (Mandich 2018). Dette finner vi også i våre intervjuer. Når vi spurte informantene om hva de håpet de gjorde om fem og ti år, var svarene gjennomgående at de ønsket seg helt ordinære ting. De ønsket å bestå videregående opplæring, de ønsket å få lærlingeplass, de ville bli helsearbeidere og bilmekanikere, noen ønsket å starte på en BA-grad, noen ønsket seg å eie en egen leilighet, noen drømte om å få en kjæreste. To jenter vi intervjuet sammen, forteller at det de aller helst drømmer om, er å studere noe som gjør at de kan jobbe som ungdomsarbeidere på klubben på Furuset. Grunnen til at de vil det, er at de opplever at ungdomsarbeiderne selv liker jobben sin så godt, i tillegg til at de finner det meningsfullt å gi noe tilbake til det stedet de selv trives så godt på. En forteller:

Det vet jeg ikke. Jeg hadde tenkt til å bli byggingeniør, ta påbygg og bli byggingeniør, men hvis det ikke går, skal jeg bli rørlegger.

En annen forteller:

Om fem år studerer jeg sikkert, eller håper jeg får studere, sykepleie.

Deres framtidsutsikter og håp for de neste årene er altså å fullføre skolen og å få seg en jobb. For disse elevene er ønsket om et vanlig liv kanskje enda sterkere enn for andre, nettopp fordi «normalitet» og «stabilitet» oppleves som noe eksklusivt og sjelden. De unge forstår imidlertid at selv for å oppnå disse «vanlige» tingene, trenger de ofte litt hjelp eller støtte.

3.7 Avsluttende diskusjon: en koordinerende enhet

Hittil i kapittelet har vi sett at våre informanter, som ofte kommer fra hjem med sammensatte utfordringer, savner noe å gjøre i hverdagen og på fritiden sin. De trives best på skolen når noen viser at de bryr seg om dem, samtidig som tilliten lett brytes dersom tjenestene opptrer på en måte de selv opplever som intimiderende.

Flere av dem er åpne om at de trenger hjelp, har trengt hjelp eller har fått hjelp. Fra deres ståsted oppleves det som uforståelig at det skal være vanskelig å tilby dem hjelp, da det eneste de egentlig ber om, er et menneske som er «på deres lag». En som er på deres lag, må likevel forstå om helsepersonell bør kontaktes, kanskje må barnevernet inn i bildet, noen ganger er det rektor som må på banen, og andre ganger er det kanskje NAV, PP-tjenesten eller politi. Det er ikke så lett for de unge å selv vite hvilken tjeneste de skal oppsøke, og ofte har de ikke tillit til institusjonene. En saksbehandler fra NAV virker fjern fra deres hverdag. Rektor er kanskje skummel, og politiet og barnevernet er i alle fall det. De unge selv ber ikke om at disse tjenestene skal flyttes nærmere dem, eller at aktører som representerer disse ulike tjenestene, skal introdusere seg og gjøre seg til kjenne for dem. Det de ber om, er egentlig en som ligner på «Per», som vi snakket om tidligere i kapittelet. En viktig grunn til at «Per» oppleves som så betydningsfull, er at han kan hjelpe hele ungdommen. Han kan ikke bare hjelpe dem med karakterer eller å ha et sted å være, han ser helheten. Fordi han ser helheten, vet han også hvem som skal kontaktes for at den unge skal få den hjelpen som faktisk trengs. Sagt med andre ord opplever de unge selv at de trenger en koordinerende enhet med et helhetsperspektiv.

I de tilfellene vi har sett at dette har fungert godt, har den koordinerende enheten vært enten en miljøarbeider på skolen, en ungdomsarbeider på en fritidsklubb eller en rådgiver på skolen (se også Bredal mfl 2015). Dette er roller der formålet med rollen er å nettopp hjelpe den unge. Disse aktørene styrer verken penger, fraværslister eller karakterer. De har ikke myndighet til å ta noe fra dem, og det oppleves for de unge som veldig sentralt for at de skal kunne stole på dem. En informant sier det slik:

På ungdomsskolen hadde jeg faktisk kontakt med noen av miljøarbeiderne. For de er mer sånn at de forstår problemet. De forstår, du kan snakke med dem, og de dømmer deg ikke. Man er litt redd for å snakke med kontaktlæreren sin, for man tenker sånn «kanskje han får et dårlig bilde av meg», fordi miljøarbeideren er jo der for å gjøre jobben sin og høre og hjelpe. Læreren skal gi karakter til slutt. Derfor blir man litt

skeptisk. Skal jeg si det eller ikke? Men miljøarbeider. Du kan dra til han og bare skrike på han, bare «faen altså» ditt og datt, og han bryr seg ... liksom «slipp det ut».

Fra ungdommenes perspektiv er det de ber om, lite og for dem – enkelt. De er individer som har helt basale behov. Som vi skal se i tjenestekapittelet, vil det fra tjenesteapparatets perspektiv fortone seg noe annerledes. For dem vil individene representere en koordineringsutfordring, fordi utfordringene deres (nesten) alltid er sammensatte, noe som innebærer nettopp en brytning fra silotankegangen.

3.8 Oppsummering

Ungdommene trenger å føle at hverdagen deres er meningsfull. Flere får dette gjennom skolen, men andre trenger også noe å gjøre på fritiden. Særlig for dem som synes det å gå hjem er utfordrende, vil et godt fritidstilbud være viktig for at de skal oppleve at de har en god hverdag. Et gjennomgående tema er at de unge ønsker seg en jobb. Få av de vi har intervjuet, har selv en jobb, men de trenger både penger og en aktivitet. En deltidsjobb oppleves derfor som et svar på et vanskelig liv.

Til tross for at ungdommene har flere utfordringer i sin hverdag, er de stolte av nabolaget sitt. De forteller om en oppvekst og en ungdomstid preget av samhold og nærhet, der naboene og fellesskapet i nabolaget nærmest blir en erstatter for familien som ikke alltid er like trygg. Hvorvidt denne patriotismen fungerer som en buffer eller en katalysator for utenforskap, er mindre sikkert. For noen kan tilhørigheten gi mestring og motivasjon, for andre kan tilhørigheten føre til at de blir med på slåsskamper, stjeling eller andre småkriminelle aktiviteter de ellers ikke ville følt seg forpliktet til å delta i.

Alle vi har intervjuet, ønsker seg en framtid bestående av «normalitet». Det innebærer en vanlig jobb (sykepleier, bilmekaniker, snekker), et sted å bo og muligens en familie. Selv opplever de at deres ønsker og krav er basale og ikke urealistiske eller kravstore. De vil mestre, få anerkjennelse – bli sett. For å få til dette, å bestå videregående, få en lærlingeplass, tjene egne penger, trenger de likevel å vite hvor de skal gå dersom en krise oppstår. De trenger en koordinerende enhet, helst i form av et menneske uten makt til å straffe dem, men som kjenner til tjenesteapparatets tilbud – på tvers av siloene.

4 Tjenestenes perspektiv: unges utfordringer

Den analytiske tilnærmingen i denne rapporten er å se utfordringene til unge fra utsatte boområder fra de unges ståsted. Videre er ambisjonen å undersøke i hvilken grad dette samsvarer eller avviker fra hvordan problemene ser ut fra tjenesteapparatets sted. I dette kapittelet skal vi gjøre rede for tjenestenes perspektiv. Hvordan beskriver og oppfatter de ansatte i tjenestene utfordringene til unge i utsatte boområder? Og hvordan vurderer de selv utfordringer i møtet med unge fra utsatte boområder? Mer presist har vi snakket med ansatte i tre ulike tjenester – videregående skole, fritidstilbud og politi. I tillegg har vi snakket med representanter fra områdesatsingen i de tre byområdene.

De ansatte i de ulike tjenestene representerer ulike deler av hjelpeapparatet, de har ulik profesjonsbakgrunn, og tjenesten de representerer, har ulike mandat overfor de unge. Dette gjør at det naturlig nok er forskjeller mellom tjenestene. Samtidig finner vi i intervjuene at måten de ansatte i tjenestene omtaler de unges utfordringer på, og hva de skisserer som utfordringer de selv har i møtet med unge, er svært sammenfallende. Vi legger derfor i dette kapittelet størst vekt på det som forener ansatte i ulike tjenester i deres møte med de unge, mens vi legger noe mindre vekt på forskjellene. Dette reflekterer også godt det synet de unge har på de ulike tjenestene. De unge er opptatt av å bli sett, hørt og møtt på sine behov. De ønsker en voksen som er tilgjengelig, og som de kan stole på. De er i mindre grad opptatt av hvor denne personen er ansatt, og hvilken tjeneste denne personen representerer.

4.1 Styrker ved utsatte nabolag

Samtlige av boområdene vi har gjort intervjuer i for dette prosjektet, har en tilknyttet områdeinnsats. Det betyr i praksis at alle bydelene på forhånd har blitt identifisert som å ha større levekårsutfordringer, større arbeidsledighet, dårligere boforhold og høyere innvanderandel enn andre områder i samme by. Dette ligger som en grunnutfordring for alle ungdommene som vokser

opp her. Dårlig råd, trangbodddhet, mange innvandrere med dårlige språkkunnskaper og lav grad av inkludering i arbeids- og samfunnsniv er med andre ord felles kjennetegn på områdene vi har studert, og rammen for hverdagslivet til de unge.

Samtidig er det viktig å peke på at forholdene i disse byområdene er sammensatte og varierte. Ikke alle har dårlige levekår, og mange har også foreldre som er godt integrert i arbeidslivet, ikke alle bor trangt, og langt fra alle vokser opp i utrygge hjem. Når det gjelder selve de fysiske områdene, har alle de tre byområdene hatt pågående områdesatsinger i flere år allerede. Fjell har hatt sin områdesatsing i ti år og har nå avsluttet denne, mens Solheim Nord og bydel Alna forlenger områdesatsingene sine. Tidligere områdesatsinger har resultert i synlige utfall i alle byområdene. Parker, uteområder og turstier har blitt anlagt, og det er bygget lekeplasser og fotballbaner. Det har foregått en storstilt oppussing av fasader og uteområder, og det har blitt gjort investeringer i form av nye skolebygg, flerbrukshus og bibliotek. Fritidstilbudet har også flere steder blitt rustet opp, ikke minst for de yngste av barna, som nå har et langt bedre etter-skole-tilbud i alle bydelene. På Fjell i Drammen har det også blitt bygget rekkehus, slik at man har startet å legge til rette for at folk som vil bli boende i området, kan oppgradere sin bolig fra en mindre leilighet til en større bolig, uten å forlate området. Områdesatsingen på Fjell har i tillegg lagt vekt på tjenesteutvikling og innovasjon i tjenester, noe som også videreføres i innsatsen i Groruddalen og for Solheim Nord i Bergen. I Solheimsviken i bydel Solheim Nord har det blitt bygget en ny gangbru som knytter Solheimsviken tettere til Bergen sentrum. Damsgårdssundet har blitt renset, og en badestrand har blitt anlagt, private investorer har stått for en omfattende opprusting og utvikling av næringseiendommer og -virksomhet i området langs fjorden, og flere tusen nye arbeidsplasser har blitt etablert i nærområdet. Det vil være riktig å si at alle boområdene har opplevd et positivt løft de siste årene, og de gjennomgått store endringer særlig når det gjelder materielle oppgraderinger. Ting har ikke stått stille, og det har skjedd en positiv utvikling i alle områdene.

Noe av denne positiviteten og entusiasmen kunne man gjenfinne blant ansatte i tjenestene vi intervjuet. Et gjennomgående trekk blant informantene var at de var lei av et ensidig problemfokus, og at de ønsket å understreke de gode tingene ved å vokse opp på Furuset, på Fjell og i Solheimsviken. Alle synes det var fint med de ytre tingene som hadde blitt pusset opp, men det de fleste informantene likevel trakk fram som særlig positivt, var det sterke og inkluderende samholdet de opplevde det var blant de unge som

bodde i disse bydelene. De opplevde de unge som inkluderende overfor hverandre, og at de unge selv i svært liten grad brydde seg om hvor kamerater og venninner kom fra, og hva slags bakgrunn de hadde. Her var de alle brødre, stolte av å komme fra det samme nabolaget. Tette vennskapsbånd, sterk nabolagspatriotisme og et inkluderende vennskapsmiljø ble sett på som positivt for unge å få oppleve. Langt fra alle som jobbet i tjenestene, bodde i området de selv jobbet i, men noen gjorde det og var svært positive til sitt eget nærmiljø. En miljøarbeider som hadde flyttet tilbake til Furuset etter å ha bodd flere år på Oslo vest, formulerte seg slik:

Og grunnen til at jeg flyttet tilbake, er jo at jeg syns at det er en sånn åpenhet på en helt annen måte. De [på Oslo vest] er kanskje veldig sterke i mange andre ting [...] men når det gjelder det derre med kulturforståelse og åpenhet, toleranse, det er de veldig innsnevret på. [...] Jeg tenker at datteren min kan komme hjem og snakke om fem forskjellige land, og vet veldig mye, og jeg tenker det er et pluss. Det er en gevinst. Så for meg er bydelen ganske fargerik.

Å kunne bo, leve og vokse opp i et nabolag som samler folk fra mange deler av verden med ulike religioner og språk, kan ses på som en styrke i en verden som er stadig mer global. Disse boområdene kan derfor også oppleves som attraktive nabolag, som tilfører en annen og positiv dimensjon til unges oppvekst, noe de ikke kan få, de som vokser opp i mer homogene byområder.

4.2 De tjenesteansatte sin forståelse av unges utfordringer

Til tross for at ansatte i tjenestene hadde en svært positiv grunnholdning til de tre byområdene, var det samtidig ingen som la skjul på at det også fantes problemer. I det følgende vil vi utdype hva de ansatte fra de ulike tjenestene selv trakk fram som utfordringer for unge i disse boområdene. Det er viktig å peke på at tjenestene i noen grad opererer på tvers av ulike boområder, og ikke bare innenfor ett område. To av boområdene har for eksempel ikke en videregående skole i sitt nærmiljø, og fritt skolevalg gjør at videregående skoler uansett har ungdom fra flere boområder. Politiet og til en viss grad fritidsaktivitetene jobber også på tvers av ulike byområder. De vi intervjuet fra områdesatsingene i Bergen og Oslo, hadde også meget god kjennskap til områdesatsinger i andre deler av byen. Det vil si at informantene vi intervjuet, hadde oversikt og kjennskap til et større område av byen enn det ene byområdet vi hadde i fokus i denne undersøkelsen. I intervjuene forsøkte vi

å få informantene til å snakke om det konkrete boområdet, men noen av utfordringene de snakket om, vil gjelde for flere boområder i samme by, og noen utfordringer gjelder også for unge mer generelt. I det følgende fokuserer vi først og fremst på de tingene som kom fram i intervjuene, og som informantene bekreftet var utfordringer de mente var representert i det konkrete byområdet. Dette utelukker som sagt ikke at disse tingene er utfordringer også andre steder.

Levekår og familieutfordringer

En utfordring tjenesteutøverne trakk fram, var levekårsproblematikk. Det var flere aspekter knyttet til dette. En ting var trangboddhet. Flere informanter pekte på at små leiligheter gjorde at mange søsken måtte dele rom, og at det var liten plass til å gjøre lekser og liten plass til å være en tenåring med behov for litt privatliv. Trangboddhet kunne gi seg noe ulikt utslag for jenter og gutter. For noen av jentene var det et sterkt innslag av sosial kontroll, foreldrene passet på jentene, og de var dermed også nødt til å i større grad oppholde seg hjemme. Tenåringsguttene hadde større frihet, men ble dermed også i større grad eksponert for eventuelle negative ting i nærmiljøet, som kriminalitet. Trangboddhet i seg selv trenger ikke å være et problem, men det er hvordan liten plass gir seg utslag i hvordan familien lever, som er interessant i denne sammenhengen. Levekårsutfordringer kunne også gå ut over de unges livsutfoldelse og hindre dem for eksempel i det å ha positive opplevelser med andre, fordi foreldrene ikke har råd til å ta dem med på ting.

Det er det mange som opplever at man ikke får gjort noe hvis man lever i familier med dårlig råd. Så vi er opptatt av det at man skal ha en fortelling å fortelle, om man ikke hadde vært på en ferie, så skulle man ha vært med på noe.

De sammensatte levekårsutfordringene kunne også vise seg på videregående skole. En miljøarbeider vi intervjuet, sa det slik:

- Det er lavinntektsområde, lavutdanningsområde, alle disse sosio-kulturelle faktorene er jo til stede, og det gir jo noen effekter for å si det sånn.
- Hva slags effekter?
- Lavt karaktersnitt, fravær, det kan være utfordringer i forhold til atferd.

Å komme fra et hjem med sammensatte utfordringer virker inn på de unges liv og gjør det vanskeligere for dem å følge opp for eksempel skole og fritid. Dårlig råd og trangboddhet får konsekvenser for de unges liv, på måter som kan føre dem over i utenforskap. Manglende oppfølging hjemme og dårlige levekår gir seg synlige utslag hos de unge når det gjelder karakterer, fravær og oppførsel på skolen. Denne studien er ikke egnet til å påvise noen klare årsakssammenhenger, men det er allment kjent at det som skjer hjemme, tar du med deg til skolen. Enkelte unge kom fra familier som har hatt få ressurser til å hjelpe og støtte dem i skolegang og på andre områder i livet. Familiens levekår og bakgrunn vil derfor kunne skape utfordringer for dem. Dersom ikke foreldrene klarer å følge barna opp godt nok og selv har problemer, blir dette noe som virker inn på barna. Dette kan handle om rene materielle utfordringer, men tjenestene trakk også fram de mer psykologiske sidene ved det å ha dårlig råd over tid.

Jeg tror den største utfordringen er fattigdomsproblematikken. Den er mye mer kompleks enn det folk snakker om. Det er ikke bare sånn at nå får du et aktivitetskort, så nå kan du være i aktivitet. Det handler også om hvordan disse ungdommene har det hjemme, jeg tror veldig mange av de foreldrene som strever med å få endene til å møtes, er frustrerte hjemme, er kanskje litt mer kjipe og slitne og strenge med barna sine.

I tillegg til levekårsutfordringene kommer foreldrenes manglende nettverk og språklige utfordringer. Mange foreldre har ikke mye kontakt med andre foreldre i samme nabolag, og de har lite nettverk lokalt. Dette gir også et større spillerom for ungdommen til å tøye grenser opp mot kriminalitet, fordi få andre passer på dem.

Foreldrene har i stor grad ikke de ulike kapitalene som man på en måte kunne trengt for å følge opp barna sine. I tillegg til det er det språklige utfordringer som gjør at spesielt mødre ikke får muligheten til å følge opp barna sine, fedrene er altfor opptatt. Jo, føler også det at det er en minoritetsutfordring at foreldrene er ikke så flinke til å ha kontakt med hverandre på tvers. Hvis man drar til litt mer etnisk norske miljøer, så har foreldrene kontakt på tvers litt sånn fra barnehagen og følger de oppover.

De ansatte vi intervjuet, var også opptatt av samarbeidet med foreldrene, eller det som de oppfattet som manglende samarbeid. For skolen kunne dette gi seg litt ulike utslag. Det mest gjennomgående var at særlig jenter ble utsatt

for det skolen omtalte som sterk sosial kontroll fra foreldrene. Dette gjaldt i størst grad jenter med innvandrerbakgrunn, men kunne også gjelde gutter. I videregående skole er denne problemstillingen godt kjent, og det finnes blant annet egne minoritetsrådgivere ved skolene som har som mandat å forebygge negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Men også de andre i skolen var godt kjent med problematikken. En rådgiver på videregående ga oss et konkret eksempel på hvordan jenter med innvandrerbakgrunn ikke fikk tilgang til leksehjelp på skolen:

Hver tirsdag har vi noe som heter leksehjelpen: gratis tilbud i kantina vår fra 14 til 18, hvor de kan gå og møte lærere og få hjelp til fag. Og det anbefaler vi alle å gå dit, for vi ser jo hva de trenger. Og det får de ikke lov til. For timeplanen som kommer hjem, blir nøyse lest, og foresatte vet veldig godt når eleven slutter, og når eleven kan forventes hjem i forhold til når bussen går.

Mistilliten foreldrene har til ulike tjenester, kan gjøre det vanskelig for tjenestene å nå fram med tilbud til unge som har behov for hjelp. Dette gjør jobben til tjenestene mer utfordrende, og det brukes mye tid på å forsøke å opprette dialog med foreldre, uten at det alltid lykkes. Lignende eksempler ble også nevnt fra fritidstjenesten. De ansatte i tjenestene oppfatter at foreldrene kan utgjøre en barriere mot at de kan tilby god hjelp til de unge. For å imøtekomme dette hadde tjenestene utviklet egne tilbud. Alle fritidstilbudene vi intervjuet, hadde hatt eller hadde for eksempel egne tilbud kun til jenter. En ansatt i en fritidsklubb sa:

Ja, akkurat det med jenter, da, det har jo vært en greie [...] Det er mange som bare får lov til å komme på jente-kafé på mandager, som vi ikke ser resten av uka.

De ansatte i tjenestene oppfatter det derfor som en utfordring at de har tilbud til unge, men at unge ikke får lov av foreldrene til å benytte disse tilbudene. Dette vanskeliggjør jobben deres, fordi de ikke kun kan forholde seg til ungdommen, men må inngå i dialog med foreldre som er skeptiske til den jobben de gjør.

En annen måte foreldre kan utfordre skolen på, er når det gjelder utdanningsvalg. Skolen opplevde at foreldrene ofte hadde for høye forventninger til hva eleven skulle kunne klare å prestere, og at de unge ble tvunget inn på utdanningsvalg de ikke selv ønsket eller hadde forutsetninger for å gjennomføre. Igjen var dialog med foreldrene nødvendig, noe skolen syns var krevende. Av og til lyktes de med det, andre ganger fikk de det ikke til.

Foreldre kunne også oppleves som vanskelige for tjenestene på en annen måte. Noen av ungdommene viste til tider aggressiv adferd og var opptatt av å slåss. Noen av de vi intervjuet på skolen, mente at enkelte av disse elevene hadde hatt dårlige oppvekstvilkår, og at de hadde et liv med negative erfaringer med voksne. En miljøarbeider sa:

De har masse opplevelser med voksne opp gjennom som er negative. Og så har de, helt hjemmefra, sett at voksne er negativt. Voksne er bank. Mange av de [...] har fått bank og har fått det i oppveksten. Og de er åpen med meg om det.

At de unge har blitt utsatt for vold, sosial kontroll og dårlige oppvekstvilkår, uten at noen har sett dem eller hjulpet dem, setter spor. Dette gjør det igjen vanskeligere for andre voksne, for eksempel på videregående, å komme i posisjon til å hjelpe disse ungdommene. Lag på lag med mistillit hos de unge må bygges ned, dette er krevende, og mange i tjenestene som jobbet på videregående skole, mente at deres jobb var vanskeligere, fordi andre ikke hadde grepet inn og hjulpet disse ungdommene på et tidligere tidspunkt.

Flere av de ansatte var også opptatt av at de i for stor grad manglet et familierperspektiv i sitt arbeid med de unge. Det å finne gode måter å involvere foreldre og familie i samarbeid på var et ønske, men ikke alltid noe de fikk til. Det var også et ønske å opprette en større grad av voksentetthet i hele boområdet, flere voksne som kan hjelpe til med de unge og være positive forbilder for de unge i sitt lokalmiljø. En fra politiet uttrykte seg slik:

Et av hovedsatsingsområdene er foreldreinvolvering, finne gode modeller for å engasjere foreldre. Og vi ser jo stedvis her i Groruddalen så sliter vi veldig med voksen tilstedeværelse ute. Det er fra ingenting til politiet. Jeg ser bare sånn som å rekruttere natteravn. Skolene opplever veldig få som møter på foreldremøter. Det er en utfordring. Hvordan kan man engasjere, opplyse, utdanne, om man kan bruke sånne begreper, foreldrene? Der har man stort utviklingspotensial. Det er det jeg sier, vi kan ikke jobbe med individet alene, vi må også jobbe med familien. For ofte ser vi noen fellesnevner, ofte har jo familien faktisk ikke aning om hva primært guttene gjør, og så kommer de til avhør hos politiet, og da sitter de jo der helt i sjokk – og nei, dette har ikke min sønn gjort. [...] Dette er virkeligheten her.

Samtidig som de ansatte i tjenestene i stor grad fører en del av problemene til de unge tilbake til levekårsutfordringer og utfordringer med familien, så

erkjenner de selv at de driver på en måte hvor de mangler et gjennomgående familieperspektiv i den tjenesten de driver. En fra politiet uttrykte det slik:

Hvis jeg sitter i et møte med barnevernstjenesten, så må vi se denne familien under ett. Jeg tror ikke vi kan låse oss på individet. For man tenker barnevernstjenesten, ja, dere jobber med familien, det er kanskje yngre søsken. Og NAV har kanskje familiær oppfølging med bolig. Alle må trekke i det samme sporet. [...] Vi kan ikke låse oss på individet alene, vi må se helheten familiært også. Vi ser ofte det er noen fellesnevner som henger sammen, og da må vi hjelpe også familien [...] Om vi ser at det er store mangler i primærfaktorene, som ofte er foreldrene, da har man litt større utfordringer. Om det er språk og kulturforståelse, om det er støtte til lekse, skole, arbeid – det er omfattende, da. Og da tenker jeg, da må vi også jobbe familiært og ikke bare med individet, for å få til det beste resultatet. Så ja, det er utfordrende, og det ser vi jo.

De ansatte i tjenestene mener altså at en gjennomgående utfordring for mange av de unge i utsatte boområder er problemer i familien. Dette kan handle om fattigdom, trangboddhet, helseproblemer blant familiemedlemmer, lav yrkesdeltagelse og negativ sosial kontroll. Samtidig som de ansatte fortolker de unges utfordringer i lys av familieforhold, anerkjenner de samme ansatte at de tjenestene de jobber i, ikke er gode på å kartlegge og forstå hvordan unges utfordringer er sammenvevede med utfordringen til familien de er en del av. Foreldre fra ulike etniske og minoritetsbakgrunner kan ha ulike forutsetninger for å samarbeide med tjenestene de møter, som igjen kan påvirke hvordan ansatte i tjenestene møter disse familiene (Smette og Rosten 2019). Tidligere studier viser også at tjenesteutøvere som for eksempel sosialarbeidere kan overse strukturelle skjevheter i sitt møte med minoritetsforeldre og bidra til å ha i overkant høye forventninger til hvor selvstendige foreldrene skal klare å være i møtet med et komplekst norsk hjelpeapparat (Križ & Skivenes 2010).

Tjenestene er i stor grad utformet som individrettede tjenester. Skolen skal hjelpe eleven, og politiet jobber kriminalitetsforebyggende hovedsakelig individrettet. Andre tjenester er også individrettet, mot foreldrene, for eksempel arbeidsrettede tjenester hos NAV. Barnevernstjenesten jobber mer familierett, men også ut fra et perspektiv om å hjelpe barnet. Hvordan mange tjenester skal trekke i samme retning og koordinere flere tiltak satt inn i den samme familien, er en utfordring fordi det går på tvers av mandatet til de ulike tjenestene; én tjeneste alene har ikke ansvaret for helheten.

Negativ gruppedynamikk

I den internasjonale litteraturen om utsatte boområder er gjerne ungdomskriminalitet og gjengkriminalitet trukket fram som et av kjennetegnene ved disse bydelene (Jensen & Christensen 2012; Rosten 2017; Waquant 2008). Dette ble også omtalt i litteraturgjennomgangen gjennomført i forkant av dette prosjektet (Strand & Kindt 2019). De ansatte vi intervjuet fra ulike tjenester i de tre byene, mente gjenger, slik det gjerne blir framstilt i media, var en overdrevet problematikk, og de brukte ikke selv dette begrepet. Det de pekte på, var noe de omtalte som en negativ gruppedynamikk.

Som regel er det veldig sjelden det er én person som endrer seg og går i negativ retning, som regel er det en hel gjeng.

Individer har en større tilbøyelighet til å bli med på kriminalitet hvis det gjøres i en gruppe. Er det vold vi snakker om, vi ser narkotikakriminalitet, vi ser i gruppekonteksten, så har de en annen sosial rolle enn de ville hatt alene, og det er ofte de prosessene i gruppa som vil styre. Og vi ser dessverre en økt voldstilbøyelighet og narkotikatilbøyelighet i et gruppefenomen.

En utfordring tjenesteutøverne opplevde blant de unge fra utsatte boområder, var altså hvordan samholdet mellom de unge kunne slå over i en negativ gruppedynamikk. I det det oppstår et problem, gjerne i form av kriminalitet, er det sjelden snakk om enkeltindivider som gjør noe ulovlig på egen hånd. Det de ansatte observerer, er at en hel gruppe endrer adferd, de utfordrer hverandre, og det starter en negativ dynamikk. Denne gruppedynamikken forsterkes av det i utgangspunktet positive og sterke samholdet som er mellom de unge i bydelen. Dersom en i din omgangskrets glir over i noe kriminelt, kan det være vanskelig å ikke bli dratt inn i det selv. Sterke lojalitetsbånd ovenfor venner, brødre, forsterker dette. Dette fenomenet ble beskrevet i alle bydelene vi intervjuet, men virket å være mest uttalt i Oslo, det ble også omtalt som en gutteproblematikk. En fra politiet utdypet hva gruppedynamikken handler om, og hvilke konsekvenser den får for enkelte unges oppvekst.

Det vi ser når vi går inn i gruppekonteksten, det er i gruppa di du får anerkjennelsen din [...] det er der du får all stimulusen din, og da er det vanskelig å stå utenfor. Jeg ser også de som eventuelt seinere vil ut, det er veldig vanskelig, enten er du for, eller så er du imot. Det er et veldig sånt kynisk spill. Det kan være krevende for mange ungdom.

De ansatte peker på muligheten for unge til å unngå å havne i en slik negativ gruppedynamikk dersom de har en annen arena de kan mestre på. Mangler du elementære faktorer i ungdomslivet ditt, et fritidstilbud, et godt skoletilbud og en familie som tar vare på deg, så er det lettere å la seg lojalt styre av den sosiale gruppen i nabolaget. Unge ønsker tilhørighet og vil finne den der de kan, selv om det fører dem inn i en negativ retning. Samtidig finnes det ikke noe én-til-én-forhold her, og også unge fra ressurssterke hjem trekkes mot kriminalitet gjennom denne gruppedynamikken.

Jeg føler at de med utfordringer finner hverandre. Og når de er mange, så drar de også med seg de som kommer fra mer ressurssterke familier, og det er mange av de familiene også. Men så er ungdommene ute, og så er ungdommene sammen med de andre, og så når de er en gjeng eller gruppe, så påvirker de hverandre negativt.

En negativ gruppedynamikk som får utvikle seg, vil dermed kunne utgjøre en negativ faktor for unge i nabolaget mer generelt, og ikke bare for unge fra veldig utsatte grupper. De ansatte i tjenestene er veldig klar over at en gruppedynamikk finnes blant de unge. På en måte stiller tjenestene seg nøytrale til dette fenomenet i den forstand at de vet at det er der, og de må forholde seg til det. Som vi skal se senere i rapporten, er det også mulig å utnytte dynamikken i gruppen til å bli noe positivt. Det som ikke går an, er å ignorere at unge opererer flere sammen, og at det påvirker miljøet de unge beveger seg i.

4.3 Hvordan de ansatte i tjenestene opplever egne begrensninger i møtet med de unge

Flere forskningsrapporter har de siste årene pekt på at tjenesteapparatet ikke når fram til unge og sårbare og deres familier som har behov for hjelp og støtte (Lo mfl. 2016; Hansen mfl. 2020). I norsk offentlig forvaltning er sektorprinsippet ledende. Dette omtales gjerne som velferdsstatens ulike siloer, hvor tjenester deles inn etter definerte og avgrensede ansvarsområder. Selv om dette er snakk om statlige sektorer, så vil den kommunale organiseringen av tjenestetilbudet langt på vei følge denne inndelingen. Tjenester rettet mot ungdom generelt, og mot utsatte unge og deres familier mer spesielt, vil typisk falle innenfor ulike siloer, som utdanning, justis- og politisektor, idretts- og fritidstilbud, helsesektor, barnevern og sosiale tjenester, arbeid- og inkluderings-tjenester – for å nevne noen av de viktigste. Styrken i denne organiseringen er en høy grad av spesialisering og sterke fag- og profesjonsmiljøer

som kan tilby tjenester av høy kvalitet til innbyggerne. Nedsiden av den spesialiserte velferdsstaten er at avgrensede ansvarsmandat, juridiske reguleringer, økonomi og mål- og resultatstyring knyttet til den enkelte sektoren utgjør barrierer for samarbeid på tvers. Samtidig må det anses som en stor kvalitetsbrist i tjenestene dersom de ikke evner å gi riktig hjelp til riktig tid til sårbare grupper av barn og unge. Forskere har advart mot at utsatte unge er en gruppe som risikerer å havne i velferdsstatens «glippsoner». Mangel på samarbeid gjør at grenseflatene mellom tjenestene utgjør glippsoner for de unge, det oppstår «huller» i tjenestene. Der ansvaret til en tjeneste slutter, begynner ikke alltid ansvaret til en annen. Det mangler en tjeneste med ansvar for helheten (Hansen mfl. 2020).

Et viktig spørsmål å stille er med andre ord om de høyt spesialiserte tjenestene har god kvalitet dersom de ikke lykkes med å for eksempel få unge fra utsatte boområder vellykket igjennom skolen, gi dem et meningsfullt fritidstilbud eller forebygge kriminalitet blant unge i disse boområdene. I det følgende skal vi gjøre rede for noen begrensninger profesjonsutøvere i ulike tjenester mente de hadde for å kunne lykkes bedre med å hindre utenforskap blant unge.

Tverretatlig samarbeid

Siden utfordringene til unge ofte skisseres som å omfatte flere ulike tjenester, var de ansatte også veldig opptatt av koordinering og samhandling med andre etater. Samhandling mellom tjenester var en arbeidsmåte alle de ansatte hadde benyttet. De fleste pekte på at tverretatlig samarbeid var noe som hadde blitt høyere prioritert den siste tiden, ikke minst innenfor områdesatsingene. Alle mente de inngikk i tverretatlig samarbeid, og flere mente de også hadde blitt mye flinkere enn tidligere. Blant annet ble det vist til at man gjennom kommunal-intern omorganisering av tjenester hadde etablert flere direkte koblinger mellom de ulike tjenestene, noe som for eksempel gjorde rapportering mellom etatene raskere og mer effektiv. Fordi man kjenner hverandre bedre, og fordi man har navngitte personer man vet man kan kontakte i andre tjenester, fungerer også samarbeidet bedre.

De tverrfaglige foraene har blitt vanvittig mye bedre, og det gleder, og det har utviklet seg veldig da de siste årene med direkte linker barnevern-politiet-bydel-skole.

De ansatte mente også at de hadde klart å overkomme enkelte juridiske og organisatoriske barrierer som tidligere hadde hindret samarbeid mellom dem selv og ansatte fra andre tjenesteområder. Taushetsplikt ble trukket fram

som et forhold som tidligere svekket samarbeid på tvers, men som man nå hadde funnet løsninger på.

Det man har hatt størst fokus på de siste årene, er nettopp å avklare problemtilknytning og taushetsplikten og sånne ting. Man har landet mange av de byråkratiske hindringene som man ofte så før.

Samtidig mente de ansatte at det fremdeles er organisatoriske utfordringer ved tverretatlig samarbeid. I områdesatsingen i Bergen kommune pekte de eksempelvis på utfordringer i relasjonen mellom kommunale tjenester og videregående skole på fylkesnivå.

Det som er vanskelig, der misunner jeg Oslo veldig, er skole på samme forvaltningsnivå. Vi må til fylke, så vi får ikke den samme sammenhengen. Men jeg har snakket med fylkesdirektøren, som var kjempebegeistret for at vi skulle se inn i skolen, så nå skal jeg ha møte med de i februar for å se på hvordan vi kan samarbeide. Vi har sikkert samme målsetting om elevene, men jeg vet ikke hvordan det blir ennå. Det er problemstillinger knyttet til samarbeid, vi må se på prosessene.

En annen utfordring de ansatte strevde med, var å finne fram til de riktige personene for å inngå tverretatlige samarbeid. Samarbeid trenger en ledelsesforankring, men det er også nødvendig å involvere de utøvende ansatte. Når alle relevante etater og ulike forvaltningsnivåer skal inngå i samarbeidsrelasjoner, kunne det oppleves som tungrodd og lite effektivt. Flere virksomhetsledere, som ledere for politi eller rektorer ved skoler, inngikk også i ulike samarbeidsmøter med ulike etater, og det kunne være krevende å koordinere ulike samarbeidskonstellasjoner mellom etatene. Andre utfordringer med tverretatlig samarbeid var kostnaden dette innebar, og tiden og ressursene det krevde.

Samarbeidsmodellen har utviklet seg veldig godt. Men det krever veldig mye, det er klart, relasjonsarbeid, tillitsarbeid over tid. Jeg kjenner jo alle lederne i barnevernstjenesten og bydel og bruker mye tid på å opprettholde relasjonene, vi har direkte linker til hverandre.

Uten å skulle trekke for sterke konklusjoner omtales tverretatlige samarbeid fremdeles som noe som kommer i tillegg til andre oppgaver, og ikke som en del av kjernemandatet til tjenestene. Det kan dermed framstå som noe brytsomt og vanskelig å få tid til å gjennomføre, i stedet for å være den mest sentrale oppgaven for etaten. Enkelte etatsledere etterlyste også en sterkere bevissthet angående systematikk, profesjonalisering, relevant fagkompetanse,

metodebruk og IT-systemer for å forbedre det tverretatlige arbeidet. En leder i politiet ordla seg slik om tverretatlig samarbeid:

Fremdeles er det ikke godt nok, på langt nær, notoriteten, skriftligheten altså, hvordan den gjøres, og hvem som har ansvaret for hva, og ikke minst en del av tiltakene som gjøres mot enkeltpersoner og grupper og steder, de er gjensidig avhengige av hverandre, så de må være veldig godt koordinert i hverdagen, og det er ikke noe felles arbeidsplattform på tvers.

Det er ikke mulig basert på denne undersøkelsen å si noe konkret om hvordan det tverretatlige samarbeidet skal tas videre, ut over at det er viktig og nødvendig for å sikre utsatte unge gode tjenester. En særlig utfordring ser ut til å ligge i koordinering av innsatser rettet mot enkeltindivider. Enkelte ungdommer kan oppleve at de selv mottar tjenester fra barnevern, forsterket oppfølging på skole og tiltak rettet inn mot kriminalitetsforebygging mens foreldrene kan motta ulike tiltak fra NAV, helsetjenester og eventuelt oppfølging av andre barn i tillegg for eksempel fra barnehager eller helsestasjon. Det foreligger modeller for hvordan en helhetlig oppfølging av familier som mottar mange tjenester, kan oppleves som en mangelvare. Dette er utfordringer andre rapporter også har pekt på (Hansen mfl. 2019).

Manglende ressurser

Tverretatlig samarbeid var en utfordring de ansatte ofte nevnte, men de fleste ansatte pekte også på utfordringer knyttet til sin egen etat i møtet med de unge. Her skilte de ulike etatene seg riktignok noe fra hverandre. Det var særlig fritidssektoren som pekte på begrensede ressurser som en hovedutfordring. Mens både skole, politi og barnevern er lovpålagte tjenester, med veldig klare føringer for måloppnåelse, opererer fritidssektoren under andre rammevilkår. I alle de tre byene vi intervjuet i, mente fritidssektoren at de var underbemannet og trengte mer ressurser. Fritidssektoren mente de var en svært undervurdert ressurs for å nå unge utsatte, og de mente helt tydelig at de burde hatt en langt større plass i det forebyggende arbeidet. Dette sitatet fra en ansatt i fritidssektoren var typisk:

Det er greit nok at dette ikke er lovpålagte tjenester, men herregud hvor mye vi sparer barnevernet i forhold til tunge plasseringer fordi vi over kanskje fem–seks–syv år jobber med ungdommer som jeg er ganske sikker på hadde vært barnevernsklienter eller kriminelle hvis vi ikke hadde vært der. Så vi sparer andre budsjetter.

Et annet forhold knyttet til ressurser var den ustabile finansieringen fritidssektoren opplevde de hadde for å gjennomføre tiltak. Mange av tiltakene ble satt i gang på bakgrunn av at man fikk innvilget midler gjennom for eksempel fattigdomsmidlene til Bufdir eller tilskuddsordning for kriminalitetsforebyggende tiltak forvaltet av kompetansesenteret for kriminalitetsforebygging. Disse må det årlig søkes støtte til, og det tar også noen måneder inn i det nye året før man vet om man har fått penger. Dette gjorde driften av tiltak ustabil og uforutsigbar. Det ble også dårlig koordinering lokalt mellom ulike konkurrerende tilbud til unge. Mange av tiltakene som retter seg mot unge, er basert på prosjekter som det årlig må søkes støtte til, en utfordring som også er dokumentert i andre evalueringer (Fløtten & Hansen 2018).

I tillegg var det en viss frustrasjon ved at midler ble lyst ut med bestemte føringer, for eksempel at det skulle gå til kriminalitetsforebyggende arbeid, uten at de ansatte i tjenestene oppfattet at det var nettopp dette de trengte penger til. Det gjorde at søknader måtte strategisk tilpasses utlysninger sentralt, framfor å være begrunnet i behovene til de unge lokalt.

Mangel på ressurser, uforutsigbar ressurstilgang og få frie midler gjør det vanskelig å respondere på innspill som kommer fra de unge selv, fritidstjenestene har dermed begrensede muligheter til å tilpasse seg til de unges behov, noe som igjen minsker de unges mulighet for å påvirke de tilbudene de selv bruker.

Det var også flere i fritidstjenesten som ønsket seg en sterkere profesjonalisering av fritidstilbudet. Dette var sterkt knyttet til spørsmålet om ressurser i sektoren. Få ressurser gjorde det ikke mulig å ansette folk i fulle stillinger og ga relativt få muligheter for at folk kunne satse på dette som karrierevei.

Jeg savner det at vi profesjonaliserer litt [...] At man kan ha litt kvalitet på de ansatte, at ikke vi skal bli et sånt mellomsted for studenter som går videre andre steder.

Fritidstilbudene opplevde til dels at de måtte ansette folk i deltidsstillinger ved siden av studier, men i det de var ferdige med å studere, var det ikke mulig å skaffe fulle stillinger, og man mistet flinke folk. Mangel på ressurser la også begrensninger på hva slags tilbud man kunne gi til unge, og hvor godt man kunne følge opp unge med utfordringer som for eksempel sto i fare for å droppe ut av skolen. Dette var illustrert ved at det for eksempel ikke var satt av tid i budsjetter til å gjennomføre planlegging, og at man gjerne kom på jobb omtrent samtidig som ungdommen kom på ungdomsklubben. Det ble også lite tid til å følge opp ungdom man så kunne trenge litt ekstra.

Vi kan ofte sitte og snakke om liksom «åh, jeg skulle snakket mer med han, skulle ønske vi hadde litt mer tid», kunne funnet ut liksom hvor [...] Hva kan vi hjelpe han med, liksom? Eller nå vet jeg at de jentene har en greie, prøver å rekke det i dag, og så går det ikke.

Men også skolen var en etat som ønsket seg flere ressurser. Særlig var det ansatte vi intervjuet på videregående skole, som ga uttrykk for at de ikke alltid klarte å strekke til. Også de ansatte ved skolen identifiserte behov hos de unge som de mente de burde ha tatt tak i, men som de ikke kan klare å få til. Dette gjør at tjenestene hele tiden lever med en følelse av å gjøre så godt de kan, uten at de noensinne kan lykkes helt.

Denne frustrasjonen hos de ansatte ved mange videregående skoler handlet om hva elevene har i bagasjen før de starter. I og med at alle elever har rett på videregående opplæring, er alle sikret skoleplass, også de som har lavt karaktersnitt fra ungdomsskolen. Fritt skolevalg har bidratt til at det er stor konkurranse om å få plass på enkelte skoler, noe som har resultert i at det kreves et karaktersnitt langt over gjennomsnittet for å få skoleplass. Skolene i de utsatte boområdene har imidlertid ofte et lavere krav til karakterer for å få plass. Dette kan sette i gang en ond sirkel, hvor disse skolene framstår som mindre attraktive, noe som resulterer i en opphopning av elever med det dårligste faglige grunnlaget for å fullføre videregående opplæring – noe som i neste omgang gir færre søkere. Dette er en godt kjent debatt. For eksempel var en skoleleder opptatt av det som ble oppfattet som en grov systemsvikt mot elevene, i form av at skolen var et system som skaper tapere. Den konstruerer vilkår som gjør at alle kommer inn på videregående skole, men uten at den samtidig gir den tilretteleggingen elevene trenger for å ha muligheter til å fullføre og bestå.

Tilsvarende ble det også pekt på at det fantes et stort hull i den andre enden av videregående hvor elever ikke får vitnemål fordi de mangler karakter i kanskje bare ett eller noen få fag. Det er få muligheter i dag som fanger opp disse elevene. På sett og vis «kolliderer» det de ansatte i skolen selv definerer som behov de unge har, med de begrensningene som ligger i deres eget mandat. En del av de unge som dropper ut av skolen eller går ut uten å ha bestått og fullført, melder seg som privatister. Men dette er ikke en sikker vei. Blant dem er det en del som opplever det som vanskelig å følge privatistopplegget og som ender med at de tar privatskole, noe som resulterer i store økonomiske utgifter og gjeld. Dette er valg som kan føre til at dette er personer som systematisk leder til at dette er personer som er særlig utsatte for å ende i relativt dårlig betalte jobber, uten at de har fullført og bestått videregående

opplæring. Sagt på en annen måte, så finnes det en følelse av utilstrekkelighet innenfor deler av tjenesteapparatet. Denne utilstrekkeligheten er særlig knyttet til rammebetingelsene for sektoren, enten i form av ressurser eller at man har laget et system som ikke godt nok ivaretar de unge, og som skaper fallgruver for dem. Mens fritidssektoren er klar på at de kan gjøre mer innenfor sine rammer, hvis de hadde hatt ressurser til det, peker ansatte ved skolene på at det også er systemendringer som må på plass for å få unge fra utsatte boområder til å i større grad lykkes med å fullføre videregående opplæring.

4.4 Oppsummering

Mens det forrige kapittelet tok for seg unges ønsker, drømmer og behov, slik de unge fra utsatte boområder selv uttrykker det, har vi i dette kapittelet flyttet oss over til tjenestenes perspektiv. Vi har undersøkt hva ansatte ved videregående skoler, fritidstilbud, politi og områdesatsinger definerer som de unges behov, og hvilke begrensninger de har for å imøtekomme de unges behov.

De ulike ansatte anerkjenner langt på vei hva de unge selv opplever som sitt behov, nemlig å oppleve mestring, få anerkjennelse og bli sett. De unge ønsker seg et vanlig liv, og de ulike tjenesteutøverne understøtter dem i dette. Likevel skiller de ansatte sitt perspektiv seg litt fra de unges eget ståsted. For det første vurderer de ansatte i ulike tjenester at unges utfordringer er sterkt sammenvevd med levekårsutfordringene som omgir dem i bydelen. Men kanskje vel så viktig er det at de ansatte legger svært stor vekt på det vi har valgt å kalle et familieperspektiv. Mens de unge i nokså liten grad snakker om sin familie i intervjuene, er de ansatte opptatt av at en god del av utfordringene til de unge er knyttet til problemer som på en eller annen måte er lenket til de unges boforhold, levekår og hjemmeforhold. De ser med andre ord utfordringene i lys av en levekårs- og fattigdomsproblematikk, dårlige boforhold, foreldres ønske om sterk sosial kontroll over særlig døtrene sine og foreldres manglende integrering i samfunnsliv og nærmiljø. Dette er ikke noe de unge selv trekker fram eller legger vekt på i sine fortellinger. Videre peker de ansatte på det de kaller en negativ gruppedynamikk, som en utfordring for de unge. Mens de unge ser på sitt nabolag i lys av sterk patriotisme, brorskap og vennskap, vektlegger tjenestene til en viss grad at dette kommer med en slagside. Der hvor gruppen får en negativ dynamikk, vil unge kunne bli for lojale mot sine venner og trekkes inn i blant annet kriminalitet i nabolaget.

De ansatte i ulike tjenester pekte også på noen begrensninger de mente de hadde i det å kunne møte de unge. En slik begrensning var tverretattlig samarbeid. De silo-inndelte tjenestene gjør at unge med sammensatte behov trenger hjelp fra flere tjenester samtidig. Selv om de ansatte mener de har blitt stadig bedre på å samarbeide på tvers, framstår mangel på koordinering og samordning mellom ulike tjenester som en av de store begrensningene de har i å nå fram med helhetlig hjelp til unge og til de familiene de vokser opp i. Dette er en dimensjon ved unges utfordringer som ikke finner sitt motsykke i de unges egen fortelling om seg selv og sine behov. De ansatte skiller seg klart fra de unge på dette området, ved at de ulike profesjonsutøverne anerkjenner utfordringen som ligger i å gi koordinerte og sammensatte tjenestetilbud til de unge og deres familier. De unge vil bare ha hjelp fra noen, og den koordineringsutfordringen et slikt ønske byr på, er ikke «synlig» fra de unges ståsted.

En annen begrensning de ansatte la vekt på, som de unge heller ikke vektla, var ressursbegrensninger innenfor tjenestene. Dette dreide seg både om mangel på økonomiske ressurser og mangel på ansatte. Særlig fritidssektoren trakk fram ressursmangel som sin hovedutfordring. Flere av de ansatte, blant annet fra skolesektoren, pekte også på begrensningen som lå i deres mandat som skole. Nettopp i kraft av å være skole eller politi må du av og til straffe eller gi dårlige karakterer. Dette betyr ikke at tjenestene ikke alltid forstår de unges behov for å bli sett, men skolen forvalter også et system hvor unge er satt til å prestere innenfor gitte planer og rammer. Når de unge ikke har forutsetninger fra grunnskolen til å klare seg gjennom videregående, ligger det også begrensninger innenfor systemet, som gjør det vanskelig for eksempel for skolen å handle i tråd med unges ønsker om å føle mestring og få den hjelpen de trenger.

5 Hvordan matcher de unges behov og tjenestenes tilbud?

I Norge er det i dag mange unge som vokser opp på måter som gjør dem sårbar for framtidig utenforskap. Vi vet for eksempel at antallet barn i familier med lavinntekt har økt de siste årene, og i 2017 var det omtrent ett av ti barn som levde med vedvarende lavinntekt (Epland & Kirkeberg 2017). Blant disse er barn med innvandrerbakgrunn sterkt overrepresentert. Vi vet også at å vokse opp med levekårsutfordringer forhøyer sannsynligheten for framtidig utenforskap. I tillegg har vi i Norge enkelte geografisk avgrensede boligområder som er preget av at de har en konsentrasjon av ulike former for levekårsproblematikk. De har høyere andel av barnefattigdom, arbeidsledighet og dårligere fysiske boforhold (Barstad 2016, 2017; Brattbakk mfl. 2017; Epland & Kirkeberg 2016, 2017). Selv om vi vet mindre om hvorvidt det å vokse opp i slike nabolag også produserer utenforskap, vil unge som vokser opp i slike områder, være preget av stedet de vokser opp på, da de vil gå på skole, ha venner og sitt fritidstilbud i disse områdene.

Selv om vi ikke har detaljkunnskap om inntekt, boligen og foreldres helseutfordringer, for å nevne noe, er alle ungdommene vi har intervjuet i denne studien, formet av at de har vokst opp med små eller store levekårsutfordringer, eller at de har bodd i et område hvor mange har slike utfordringer. Det betyr at ungdommene vi har intervjuet i denne studien, alle har en høyere sårbarhet for framtidig utenforskap, samtidig som vi vet at det går bra med veldig mange av de unge som vokser opp i disse boområdene.

Et viktig spørsmål er hvordan man skal kunne forebygge utenforskap og levekårsutfordringer for unge i utsatte boområder i norske byer. Som vi pekte på innledningsvis, finnes det aldri bare ett svar på et slikt spørsmål. Å forebygge utenforskap kan forstås som et såkalt gjenstridig problem, hvor en løsning må forhandles fram og bestå av elementer fra mange ulike aktører. Ambisjonen med denne rapporten er å bidra inn i denne komplekse problemstillingen ved å ta utgangspunkt i de unge selv. Vårt utgangspunkt har vært at for å kunne nå fram med hjelp må hjelpen være forankret i individene som skal motta den. Derfor startet vi rapporten med å undersøke hvordan de unge

selv definerer sine ønsker og behov. Deretter gikk vi videre til tjenesteapparatet, for å kartlegge hva de ansatte der opplevde som de største utfordringene unge har i disse områdene, og hvilke begrensninger de har i arbeidet med å gi god hjelp.

I dette kapitlet vil vi se perspektivet til de unge og perspektivet til de ansatte sammen. I hvilken grad er disse to perspektivene sammenfallende? Eller sagt på en annen måte: I hvilken grad matcher de unges behov og tjenestenes tilbud til de unge? Har de unge og tjenesteapparatet en felles forståelse av hva de unges behov er? Og har de unge og tjenesteapparatet en felles forståelse av hva som hjelper de unge? I siste del av kapitlet skal vi trekke fram noen eksempler på beste praksis. Med beste praksis i denne sammenhengen mener vi at det er god match eller høy grad av sammenfall mellom hvordan de ansatte forholder seg til og støtter unge, og hvordan de unge selv har gitt uttrykk for at de ønsker å motta hjelp. Kriteriet for beste praksis av tjenesteleveranse er her et samsvar mellom de unges formulerte behov og måten de ansatte i tjenestene møter behovene på. Denne forståelsen av beste praksis er begrunnet i det analytiske utgangspunktet for rapporten – nemlig at for at hjelpen skal være god, må den også oppleves som relevant for den som mottar hjelpen. Forslagene til beste praksis er ikke tiltak vi har evaluert, eller som vi kan dokumentere effekter av når det gjelder å redusere utenforskap. De er ment som eksempler basert på de subjektive opplevelsene unge har i sitt møte med voksne rundt dem, og den måten unge uttrykker at de ønsker å bli møtt på. Vi mener dette er eksempler på beste praksiser vurdert ut fra et kriterium på tjenestekvalitet om at hjelpen oppleves relevant fra et brukerperspektiv, altså relevant for unge fra usatte boområder.

5.1 Matching: Hva er de unges behov?

I kapittel 3 så vi at ungdommene vi har intervjuet, i all hovedsak ønsker seg et *vanlig liv*. Enkelt oppsummert ønsker ungdommene seg det samme som de fleste andre mennesker. De ønsker å føle seg trygge, å bli sett, de ønsker å oppleve mestring, tilhørighet, og de ønsker seg et sted å være. De vil være ungdommer uten å måtte kjenne på masse bekymringer. For å møte disse behovene trenger de en skole å gå til, selv om de ikke alltid klarer å prestere, og selv om de noen ganger kommer for sent til timene. Når skoledagen er over, ønsker de å ha noe å gjøre. De vil være med venner, og de vil gjerne ha et sted de kan være med vennene. Det kan være et treningssenter, et bibliotek eller en ungdomsklubb. I tillegg er ungdommene opptatt av å se bra ut, kle seg fint og å ha penger til å kunne kjøpe mat eller andre småting på fritiden. De vil derfor veldig gjerne ha en deltidsjobb der de kan tjene egne penger. Ettersom

flere av ungdommene vi har intervjuet, har levd til tider krevende liv, trenger de også å vite hvor de skal gå for å få hjelp, og de ønsker at hjelpen skal komme raskt. Å be om hjelp er imidlertid ikke alltid lett. Ungdommene vi har intervjuet, stoler mest på voksne som de opplever er «på deres lag». Det innebærer at de ønsker en voksen i nærheten, gjerne på skolen eller et annet sted der de føler seg trygge og bruker mye av tiden sin. Dersom denne voksenpersonen ikke har et ansvar som innebærer at han/hun kan «straffe» den unge dersom han eller hun gjør noe galt – som å føre fravær eller sette ned karakterer – vil det være lettere for dem å fortelle om sine utfordringer. Når de snakker om drømmer for egen framtid, er det ingen som er ekstravagante i ønskene sine. De vil gjerne fullføre og bestå videregående opplæring, noen av dem håper å komme inn på et studium eller få lærlingeplass, og så ønsker de seg en fast jobb med fast inntekt og et eget sted å bo.

I kapittel 4 så vi at tjenesteapparatet i store trekk deler de unges opplevelser av hva deres behov er. De ansatte i de ulike tjenestene er enige i at de unge trenger et sted å være, de trenger å mestre skolen, de trenger et fritidstilbud som er tilpasset deres interesser og familiens ofte begrensede økonomi. Tjenestene jobber på mange måter ut fra et mål om at de unge skal ha det bra og lykkes med det de gjør. De ansattes opplevelse av hva ungdommen har behov for, er i store trekk lik ungdommenes egen opplevelse av hva de trenger.

Mismatch: familieperspektiv

Noen ting skiller imidlertid de unges og tjenesteaktørenes perspektiver. Et aspekt ungdommen sjelden nevner, men som de ansatte er opptatt av, er behovene som skal dekkes gjennom en trygg familie. De opplever at de har for dårlig oversikt over de unges familiesituasjon og hvilke behov foreldre og familien har som helhet. Flere mener også at det har vært for stor vekt på de individuelle problemene til barna som kan vise seg som mistilpasset i skole og nærmiljø, og at de gjennom et individperspektiv mister grepet om hva familien faktisk betyr. Et gjennomgående perspektiv fra tjenesteaktører er at god hjelp til de unge derfor vil være å forsøke å forstå og støtte hele familien. I intervjuene med de unge snakkes det mindre om hva familiene ikke har gitt dem, og hvordan de kunne hjelpet dem bedre. Perspektivet deres er å fokusere på alt som er utenfor familien, og hvordan tilbudet der kan hjelpe dem. Dette kan forstås på flere måter. Flere av de unge snakker eksplisitt om hvor glade de er i familien sin. Selv om de har hatt det vanskelig til tider, økonomisk og med trangboddhet og kanskje skilsmisser, så forteller de også om å få kjærlighet og støtte av foreldrene sine. Det kan gjøre at det er vanskelig for

dem å peke på at de har vokst opp med mangler. Det kan også tenkes at det er sårbart å snakke om utfordringene i familien med oss. Flere har opplevd at tjenester – som politi og barnevern – prøver å hjelpe familiene deres. Noen har imidlertid opplevd denne hjelpen som nedverdiggende (se også Bredal 2020). Som nevnt tidligere forteller noen om at de har opplevd at familien blir mistenkeliggjort som dårlige omsorgsgivere. Mistanker om at foreldre er sinte eller slår, kan føre til at ungdommene vil beskytte dem. At de unge selv ikke vektlegger at de ønsker at noen skal dekke behov innad i familien, er derfor ikke så overraskende. At de unge peker på manglende behov utenfor familien, mens tjenestene også peker innover inn i familiene, forteller oss at selv om tjenestene og de unge er enige om *hva behovene til de unge er*, er de likevel uenige om *hvor disse behovene skal dekkes*.

Videre viste vi i kapittelet om de unge at flere opplever at de ansatte i ulike tjenester «maser» på dem. Denne masingen handler jo ofte nettopp om å få avdekket det vi har kalt tjenestenes opptatthet av «familieperspektivet». Der de ansatte i tjenestene opplever at de må kartlegge familiesituasjonen for å gi de unge god og relevant hjelp, kan dette oppleves som invaderende og mistenkeliggjørende for de unge selv. Innledningsvis pekte vi på at en hypotese om at det kan være vanskelig å nå ut med hjelp til unge i risiko for utenforskap, fordi et eventuelt avvik mellom de unges erfaringer og tjenesteapparatet kan legge grunnlag for mistillit mellom «de som skal hjelpes» og «hjelperne». En av informantene fortalte oss, som vi så i kapittel 3, at når barnevernet stiller masse spørsmål om familien din «sånn aggressive greier. Så blir ungdom lei av at de får ikke være i fred». Selv om vi er opptatt av å ta de unges perspektiv, betyr ikke det at vi mener tjenestene tar feil når de påpeker at familieperspektivet er viktig. At de unge kan oppleve tjenester som forsøker å finne ut av hvilke «problemer» som finnes innad i familien, som intimiderende og mistenkeliggjørende, er likevel viktig å påpeke, da det kan ha betydning for hvorvidt tjenestene når fram med hjelpen. Heller enn å tenke at tjenestene ikke skal involvere familieperspektivet i hjelpen, kan det være nyttig å undersøke nærmere hva det er som gjør de unge vare for spørsmål om familien. Da kan tjenesteapparatet kartlegge familiens behov og mangler på en måte som ikke føles invaderende slik at de unge ikke stoler på dem.

Mismatch: gjengen

I tillegg til at familieperspektivet skiller tjenesteapparatets og de unges opplevelse av hva de unge har behov for, vektlegger tjenesteapparatet og de unge tilhørigheten mange av de unge finner i grupper og gjenger i nabolaget, litt ulikt. I kapittel 3 så vi at de unge i stor grad framstår som nabolagspatrioter.

De elsker nabolaget sitt, og mange beskriver en sterk form for tilhørighet, lojalitet og kameratskap blant de andre beboerne i nabolaget. I de tilfellene unge føler mindre grad av mestring på andre arenaer som skole og fritid, blir tilhørigheten til venner enda viktigere. Ettersom de ansatte i tjenestene er enige i at tilhørighet, vennskap og trygghet er sentrale behov som de unge bør få fylt, ser de at denne formen for nabolagspatriotisme kan være positiv og givende for flere av de unge. De er likevel mer bekymret enn de unge for hva denne sterke lojaliteten betyr, for eksempel for eventuell kriminell aktivitet. Det er ikke rart at de unge opplever det som vanskelig at tjenestene skal kritisere det stedet og de menneskene de faktisk opplever tilhørighet til. Samtidig har samfunnet også grenser som må trekkes opp, og tjenestene representerer i stor grad disse grensene. Et viktig spørsmål er da hvordan man best forholder seg til de unge, setter grenser for dem, men samtidig på en slik måte at de lærer og kommer seg videre på en god måte. Litt senere i dette kapittelet skal vi se hvordan noen av tilbudene vi har blitt introdusert for i dette prosjektet, ser ut til å få til dette på en god måte, og som således representerer det vi kaller for beste praksis i møtet mellom tjenestene og de unge.

Mismatch: grensesetting

Et tredje forhold hvor tjenestene og de unge skiller lag, er at mens de unge ønsker seg hjelp fra «nøytral» grunn, vil veldig mange av tjenestene som jobber tett på de unge, ikke kunne stille seg nøytrale. En lærer skal både se og hjelpe elevene sine, men det er også skolens mandat å sørge for at elevene stiller til timen og gi dem karakterer etter prestasjon. Dersom elevene sliter med nettopp disse tingene, kommer de behovene elevene mener de har, i direkte konflikt med det mandatet tjenesten representerer. Tilsvarende vil en fra politiet måtte straffe dem dersom de gjør noe kriminelt. Det er ikke slik at politiet har som mål å straffe unge lovbrøyttere, de ønsker først og fremst å få unge på rett kjøl igjen, men det kommer en reaksjon fra politiet dersom de blir tatt i å gjøre en straffbar handling. Det å bli sett og hørt kan også handle om å bli satt rammer og begrensninger for. Dette er ikke alltid den hjelpen unge i første omgang etterspør. Dette er også et underliggende premiss og et iboende dilemma i møtet mellom tjenestene og de unge: Når må tjenestene sette ned foten, og når skal de strekke ut en hånd? Det vil sannsynligvis ofte være slik at det er et avvik mellom det unge mener de bør ha av hjelp, og det tjenestene representerer. Tjenestene vil til en viss grad anerkjenne dette, men er da «låst» innenfor sitt mandat. Et eksempel er når skolen selv anerkjenner at ikke alle de unge har forutsetninger for å fullføre videregående

skole, samtidig som de motiverer de unge til å forsøke å gjennomføre. Tjenestene forstår med andre ord hva de unge ønsker, men de kan ikke alltid tilby dette innenfor de rammene de må operere innenfor.

5.2 Matching: Hvordan skal behovene dekkes?

I de to foregående kapitlene har vi presentert to ulike perspektiver på utfordringer knyttet til utenforskap blant unge i utsatte boområder: de unges perspektiv og de ansatte i tjenestene sitt perspektiv på hvilke utfordringer og behov de unge har. Selv om de unge og de ansatte i stor grad er enige om at det de unge trenger, er å oppleve trygghet, tilhørighet og mestring, er de litt uenige om hvor lett dette er å få til, og hvordan dette best skal gjøres. Et viktig funn fra samtalene med de unge er nettopp at det er vanskelig for dem å forstå hvorfor det skal være så vanskelig å få hjelp. De ser på seg selv som ett individ som har noen utfordringer, men føler likevel ikke at de er kravstore i ønskene sine. De ønsker seg ikke penger og status, men i all hovedsak å bestå skolen og å ha et sted å være. At å tilrettelegge for dette er vanskelig i velferdsstaten Norge, er vanskelig for dem å forstå.

Det som går igjen i intervjuene med de unge, er at for at de skal føle seg trygge nok til å be om hjelp, trenger de ikke mange ulike tjenester som gjør seg selv til kjenne for dem – de trenger en person de kan stole på. Jo mer «nøytral» denne personen er, jo bedre er det. Det betyr at personen helst ikke bør representere NAV, politi eller barnevern, for eksempel, da ungdommene har hatt varierende erfaringer med disse tjenestene. I tillegg bør personen ikke kunne ta fra dem ressurser, som å føre fravær på dem eller sette ned karakterene deres, altså være en lærer. De må oppleve at personen er på deres lag. Mandatet deres bør være at de skal hjelpe dem som hele individer – og ikke at de skal hjelpe dem med en konkret ting som å bestå en eksamen, slutte å røyke hasj eller å møte presis til timen. Når det er sagt, så hjelper det ikke å ha tilgang på en slik person dersom denne personen ikke vet hvem andre som skal kontaktes for å få riktig hjelp raskt. Betror de seg til personen og ber om hjelp, forventer de at hjelpen kommer nå – og ikke om fem måneder. En konsekvens av dette er at de unge trenger voksne som er tett sammenkoblet i en koordinerende enhet, som er til stede og fanger opp når de unge trenger hjelp, og som har ressurser og kontakter til å kunne agere raskt når de unge mener de har behov for hjelp.

De ansatte i tjenestene er ikke nødvendigvis uenige i dette perspektivet, men for dem fortoner det seg likevel annerledes. Uavhengig av hvor «basale» ønskene og behovene til de unge er, så representerer de likevel en koordineringsutfordring. En ungdom som mangler trygghet, kan trenge hjelp av både

barnevern, politi og helsetjenester på en og samme gang. En ungdom som ikke opplever mestring, kan også trenge hjelp av barnevernet og skolen, og foreldrene kan ha behov for støtte fra NAV samtidig. Når en ungdom forteller denne personen om for eksempel omsorgssvikt hjemme, må kanskje representanter fra både rusomsorg, NAV og fastlege kontaktes og bistås. Fra tjenestenes perspektiv er det altså mange som har ansvar for å løse opp i floken de opplever at de unge står fast i. Å få disse enhetene til å snakke sammen og bli enige om problemforståelsen og deretter hjelpen som skal gis, oppleves som veldig utfordrende. Det å bygge gjennomgående byråkratiske strukturer som klarer å fange opp dette behovet, framstår som en stor, og til dels uløst, utfordring blant de ansatte i de ulike tjenestene.

Den kanskje viktigste «mismatchen» mellom de unge og tjenestene er derfor at mens de unge først og fremst ser på seg selv om enhetlige individer, tenderer de ansatte i spesialiserte og sektoravgrensede tjenester til å «dele opp» de unges problemer. De ansatte behandler de unge som individer med gjenstridige eller sammensatte utfordringer, hvor de selv har ansvar for en «bit» av disse utfordringene. Siden de unge insisterer på å være «en person», etterlyser de også «en person» som kan se dem – og ikke et sett med koordinerte tjenester. De unge selv ønsker seg en person som ser dem som et helt menneske. Dette ønsket blir ikke alltid oppfylt, og de ansatte i tjenestene ser ikke alltid hvor viktig det er at de unge opplever at dette behovet fylles. Fordi tjenesteapparatet per definisjon er spesialisert, vil de unge ofte oppleve å møte et delt tjenesteapparat hvis hjelp ikke alltid føles relevant.

5.3 Beste praksis – eksempler på erfaringer hvor tjenester og unges behov samsvarer

Ovenfor har vi gjort rede for hvordan de unges behov både samsvarer med og til dels avviker fra det de ansatte i tjenestene definerer som de unge sine behov. Over har vi vist hvor slike «mismatches» oppstår, for eksempel ved at tjenestene i større grad vektlegger familien til de unge, eller ved at tjenestene ikke alltid er enige i, eller de har et mandat som gjør at de av og til ikke etterkommer, de unges behov slik de selv definerer dem, men i stedet setter grenser og krav, straffer og vurderer de unge. Samtidig har vi i studien kommet over eksempler der vi mener tjenestene i stor grad opptrer i samsvar med hvordan de unge selv tilkjenner at de gjerne vil at tjenestene skal møte dem. I dette delavsnittet skal vi derfor komme med noen eksempler på det vi kan kalle for beste praksis. Motivasjonen her er altså ikke å peke på feil og

mangler man vet oppstår i møtet mellom unge med sammensatte hjelpebehov og tjenester, men å heller fokusere på den læringen som framkommer i form av gode eksempler på hva som fungerer mellom de unge og ansatte i ulike tjenester. Det er viktig å understreke at vi ikke har noen informasjon om hvor effektive disse tiltakene er, eller om hvor godt de kan sies å virke. Hensikten her er å gi noen eksempler på de tilfellene der vi mener at unges behov og tjenestenes respons «matcher». Dette er med andre ord beste praksiser i den forstand at de representerer eksempler hvor det er høy grad av tjenestekvalitet vurdert ut fra et kriterium om at tjenesten oppleves relevant for den unge brukeren.

Å involvere de unge – brukervedvirkning

Noen av de ansatte vi intervjuet, ikke minst de som jobbet med områdesatsinger, snakket mye om hvordan tjenestene i større grad måtte forankres i brukernes behov. Da snakket de ikke bare om de unge, men egentlig alle som bodde i et område. I Fjell hadde de brukt ustrakt grad av brukervedvirkning og brukerkonsultasjoner i utviklingen av bydelen over en tiårsperiode. To av tiltakene som direkte var knyttet til slik brukervedvirkning, var byggingen av et lokalt flerbruksbygg hvor innbyggeren kunne leie lokale til å ha bursdager og fester. Et annet tiltak var etablering av en lokalt forankret familieveiledningstjeneste. Å lytte til innbyggernes behov og å møte disse behovene framstår også som et eksempel på beste praksis i forebygging av utenforskap. Det var også eksempler på at unge i noen grad fikk bestemme, særlig i utforming av fritidstilbud. De unge fikk være med og utforme samlinger, festivaler og andre typer aktiviteter i nærmiljøet. Det var med andre ord eksempler på en beste praksis med høy grad av brukerinvolvering. Samtidig mener vi å ha belegg for å hevde at de ulike tjenestene fremdeles har større potensial for å utvikle brukervedvirkning sammen med de unge, å ta de unge med på det de gjør av tiltak rettet mot dem.

Ungdom hjelper ungdom

En annen form for beste praksis vi identifiserte, var at de ansatte i tjenestene la til rette for at de unge involverer seg i å hjelpe hverandre. En informant som jobbet i en idrettsklubb, påpekte at det å delta i idrett var en inngangsport til å kunne avdekke de ulike tingene unge fra utsatte boområder slet med. Dette idrettslaget la derfor vekt på å gi de unge andre tilbud i tillegg til idrettsaktiviteter. Nettopp fordi de kom fra utsatte boområder og hadde begrenset med nettverk i sin nære familie, var det også et stort behov for å fylle livet med et innhold og å veilede de unge på en rekke ulike arenaer. Dette

kunne dreie seg om å i tillegg til å organisere idrettsaktiviteter invitere de unge med på sosiale arrangementer som pizzatreff, kurs og samtaler om sex og samliv og lignende.

Vi begynte med idrettsaktiviteter, men så ser vi at barrierene for deltagelse kommer av andre grunner. Så vi prøver å adressere de andre grunnene til at folk ikke deltar, så vi kan være brobyggere ikke bare i forhold til idrett, men også til andre arenaer i samfunnet. Så det er derfor vi har tatt tak i tvangsekteskap, sosial kontroll, radikalisering, fattigdom. Det er derfor alt handler om å adressere grunnene til at folk, spesielt denne gruppen, ikke deltar.

Det å fasilitere at unge hjelper hverandre, gir et større helhetsperspektiv på hjelpen. Det blir høy grad av samsvar mellom opplevde behov og tilbudene til unge. Ved å samtidig dra de unge med i utformingen av de sosiale aktivitetene og kursene forankres hjelpen hos de unge selv, de tar eierskap til og ansvar for å løse både sine egne og andres problemer. En konkret måte dette ble gjennomført på, var at de ansatte i tjenestene benyttet seg av sentralt plasserte ungdommer som har kontakt med andre unge innenfor et nettverk. På denne måten benyttet de nettverkene de unge har, til å nå fram til ungdommer som ikke ellers deltar i organiserte former for aktivitet, og overtale dem til å delta for eksempel i en idrettsklubb.

Vi er veldig opptatt av å bruke personer som er organiske ledere og allerede har en posisjon og innflytelse i gruppen de er med i, som andre ser opp til og kommer til for å få råd. For det er der man kan starte innflytelse i en gruppe som ellers ikke har noen struktur, som ikke tar del i systemet ellers.

Dette er med andre ord et eksempel på en beste praksis hvor man utnytter de nettverkene og den gruppetilhørigheten unge har, og drar det med seg inn i å gi tilbud til unge som vanligvis ikke deltar i organiserte aktiviteter. De snur med andre ord potensiell negativ gruppedynamikk til noe positivt. En utfordring for de ansatte i tjenestene er jo nettopp å nå ut til de unge som ikke alltid møter opp, og som ikke deltar. En løsning er da å utnytte det bekjentskapsnettene unge selv har, og bruke nøkkelpersoner som kan dra inn andre unge i aktiviteter.

Et annet eksempel fra fritidsklubbene var å snu ungdom som var et negativt forbilde for en større gruppe av unge, til å bli et positivt forbilde. Vi omtalte tidligere negativ gruppedynamikk som en utfordring for tjenestene. En

historie vi fikk, var om en ungdom som hadde vært involvert i alvorlig slåssing på et årlig ungdomsarrangement. Ved å gi denne ungdommen en sentral rolle i gjennomføringen av det samme arrangementet året etterpå unngikk man en repetisjon på slåssingen. Samtidig fikk denne ungdommen en arena å mestre på som ga status hos andre ungdommer. Fordi det årlige arrangementet var veldig populært og noe alle unge på stedet deltok på, ble vedkommende som hadde hevdet seg lokalt på en negativ måte ved å initiere slåssing, i stedet en viktig person og et forbilde for de unge på den lokale festivalen. Ved å tilby unge en plass lokalt, selv om de ikke alltid har oppført seg «så bra», gis de anledning til å mestre og komme seg videre og samtidig positivt påvirke andre unge.

Å være tett på og bygge relasjoner over tid

Å være tett på de unge, snakke deres språk og være klar over hva som beveger seg i ungdomsmiljøet, kjenne pulsen, er viktig i arbeidet med disse unge. For at de skal oppleve hjelpen som relevant for dem, må den også være godt timet. For å klare å få til dette må det legges inn et arbeid med å bygge relasjoner i forkant, altså før noe går galt, eller før et behov for hjelp oppstår. Et eksempel på beste praksis er derfor når de ansatte i tjenestene klarer å jobbe både langsomt over tid og svært raskt når noe først skjer. Ved å være så tett på de unge kan de også fange opp det tidspunktet de unge slår inn på feil kurs, og raskt sette inn tiltak.

Flere av de ansatte pekte på at det tar lang tid å etablere relasjoner og tillit, men at det var det som var nødvendig i møtet med unge:

For å finne de gode tiltakene da må du kjenne, hva er det som er problematikken her, da. Og det er tidkrevende. Det å komme inn til en samtale hos noen av mine [politiet] en time tror jeg ikke løser det. Det er en kontaktetablering, og så må man jobbe tålmodig og kontinuerlig over tid.

Tid til å lære de unge å kjenne og tid til å forstå hva de unge ønsker, er derfor nødvendig. Tjenestene må jobbe kontinuerlig over tid for å få den tilliten til ungdom. Dette ble sett på som et langsomt arbeid, som ofte kunne strekke seg over år. For kriminalitetsforebyggende arbeid hos politiet vil dette handle om å få unge til å se alternativer for eget liv, som ikke er forbundet med kriminalitet. For skolen handler det om å være en inkluderende arena hvor unge klarer å oppleve mestring, og for fritidstilbudet handler det om å gi gode opplevelser, men også å være så tett på de unge at de kan klare å gi støtte og hjelp når noe er i ferd med å endre seg eller gå galt, altså å være til sted der og da.

Å ta tak i de problemene som forårsaker utenforskap blant unge, og systematisk jobbe med disse, var også en faktor som gikk igjen i intervjuene. Like viktig som å bruke tid er det at tjenestene er i stand til å agere i det øyeblikket det skjer noe negativt, med et tilbud. Å lage tjenester som handler om å agere på de unges premisser, handler derfor i stor grad om at de unge får en følelse av å bli sett, og at de får et tilbud med en gang. Å vente uker og måneder er derfor ikke en mulighet. En ansatt fra en ungdomsklubb forteller:

Vi jobber ikke bare inne i vår firkanta boks. Vi vet når det skjer noe der ute, og da er vi der. Og det kommer veldig naturlig at vi får med oss det som skjer i ungdoms liv. Vi får med oss at, hei, du har jo alltid vært sånn, plutselig blir du mer innadvendt, plutselig henger du med de, plutselig så har politiet stoppet noen, og så er du en av dem. Vi ser på oppførselen til ungdommene at de endrer seg. Vi ser at de kan bli tøfere uttrykksmessig, om de har begynt å røyke, om de henger med de vi vet røyker eller selger.

Vi fikk flere eksempler i intervjuene med ansatte i ulike tjenester på at de lykkes med å jobbe på denne måten, med å bygge trygge relasjoner og å raskt gi relevant hjelp når det trengs. Et eksempel var en ungdom som betrodde seg til en miljøarbeider om overgrep. Denne kommunen hadde nylig omorganisert tjenestene sine og blitt bedre på ha navngitte kontaktpersoner seg imellom. Miljøarbeideren kunne dermed i løpet av få timer etablere kontakt med andre tjenester, i dette tilfellet barnevern, lege og politi, og lage et team som kunne hjelpe eleven der og da. Et annet eksempel var fra en fritidsklubb hvor en ungdom slåss med og påførte alvorlige skader på en annen ungdom. Siden denne ungdommen var med i en gjeng, ble det på meget kort varsel laget et opplegg rundt de andre i gjengen, og man klarte å avverge en hevnsaksjon.

Videre ble det noen steder organisert «brotherhood»-grupper og «sisterhood»-grupper. Disse baserte seg på en metodikk hvor de unge gjennom samtaler og rollespill utforsker grensesetting, selvtillit, gruppeprosesser og hvordan de kan bli bedre forbilder for hverandre. Gruppene er egnet til å ta utgangspunkt i en gjeng eller vennegjeng som de unge selv setter stor pris på. Videre klarte denne fritidsklubben også å skaffe sommerjobber til alle som var med i gjengen, slik at de skulle ha minst mulig dødtid den påfølgende sommeren. At de unge selv ser og er med på at det er en sammenheng mellom det som har skjedd, og det som møter dem av tiltak etterpå, er vesentlig.

Disse eksemplene illustrerer også noen styrker og svakheter. Mens det i eksemplet med overgrepssaken pekes på at det har blitt foretatt organisatoriske grep for å bringe ulike hjelpeapparat tettere på hverandre, er eksemplet fra fritidssektoren beskrevet som en «ad-hoc»-innsats, noe de måtte snu seg rundt for å få til. På den måten illustrerer disse eksemplene at det er mulig å lage byråkratiske strukturer som gjør for eksempel sosialarbeidere ved skoler mer effektive i sin jobb. Men eksemplet fra fritidsetaten hvor man blir avhengig av noen ildsjeler som ser et behov og responderer på en situasjon, er gjerne like vanlig. En utfordring er derfor hvordan man skal klare å bygge strukturer som gjør systemene mindre avhengig av innsatsen fra ildsjelene og mer robuste i det å imøtekomme de unges behov for hjelp her og nå.

Å speile etnisk mangfold

Det ble også sett på som en stor fordel at tjenestene gjenspeiler de etnisk og religiøst sammensatte nabolagene. Det å ha ansatte som framstår som et forbilde, en som har klart seg bra, ble sett på som en stor fordel, for å etablere gode relasjoner til både de unge og foreldene. Dette gjaldt alle tjenestene vi snakket med. Blant annet beskriver en fra politiet hvordan en tidligere «problemungdom» han hadde masse med å gjøre tidligere, nå hadde blitt ansatt av den lokale ungdomsskolen som sosialarbeider:

Det er en som heter Mohammed. Det er jo en jeg hadde masse med å gjøre før [...] han er jo gammel gangster som nå jobber på ungdomsskolen. Han har blitt ansatt gjennom kommunen. Han treffer jo guttene på en fin måte og har veldig god relasjon til de fordi han var jo sånn selv.

Det er med andre ord viktig at folk fra tjenestene representerer mangfoldet som finnes i bydelene de jobber i, og det er avgjørende å ha med ansatte som selv har minoritetsbakgrunn. Dette gir troverdighet og synliggjør for de unge at de også har mulighet til å finne seg gode jobber i det norske samfunnet.

Å forankre ønsket om endring i den unge selv

Et siste eksempel på beste praksis er når de ansatte i tjenestene klarer å få de unge med seg på en slik måte at de unge selv ønsker en endring i sitt liv. Hjelpen unge mottar, er ofte mest virksom og oppleves som relevant når den matcher med et ønske om å bli hjulpet. Indre motivasjon er en god pådriver for å få ting til. Det er med andre ord helt klart en beste praksis når de ansatte fra tjenestene klarer å knytte ønsket om endring til den unges eget ønske om endring. En miljøarbeider på en skole fortalte:

Det er en sånn ting som jeg ble gjort, ble bevisst på for noen år siden av en av disse helsesykepleierne eller helsesøster som det het den gangen – vi hadde en sånn avslutning i sommer, og hun sa det at det er litt rart dette her, det å jobbe som helsesøster. Da kommer det en elev til meg som rådgiveren eller kontaktlæreren har kommet med sånn type bestilling: «Ta og så fiks han.» Og noen ganger er det elever der, og jeg vet ikke helt hvorfor de er der, men som hun sa, som jeg i grunn har tenkt mye på etterpå, er at det er eleven selv som må ønske endring. Og det er noe vi kan hjelpe til med og motivere og bevisstgjøre rundt. Det at hvis du skal et sted, så har du et atferdsmønster nå eller tar en del avgjørelser som fungerer dårlig i forhold til å klare skolen, så prøve å bevisstgjøre de på det. Det betyr ikke at vi alltid får det til.

Det er med andre ord ofte best med et ønske om endring i den unge selv. Er det for lite dialog med de unge, blir de redusert til et objekt som skal «fiks», og ikke en deltagende aktør i sitt eget liv. For å lykkes i arbeidet med utsatte unge må tjenestene lytte til og ha en dialog med de unge. Mye av arbeidet handler derfor om å hjelpe unge til å hjelpe seg selv. Tjenestene har nådd fram og fullført jobben sin overfor de unge når de har motivert dem til å reflektere rundt sitt eget liv og gjort dem i stand til selv å ta de riktige valgene i livet.

5.4 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på hvordan de unges behov for hjelp og støtte, slik de unge selv formulerer dem, matcher eller imøtekommes av de tjenestene som skal hjelpe dem. Utgangspunktet for en slik analyse av «matching» er at ved å studere hvor unges behov og tjenesters respons ser ut til å samsvare, vil man kunne finne den såkalte beste praksis – altså eksemplene på hva tjenestene gjør når de unge føler seg hørt og sett. Selv om vi ikke vet om tilbudene har ønsket effekt, har vi sett at tilbud som klarer å organisere seg på måter der ungdom selv hjelper ungdom, der voksenpersoner klarer å være tett på ungdommen og gi hjelp raskt, der representantene fra tjenestene spiller ungdommens etniske og religiøse mangfold, og der tilbudene klarer å forankre et ønske om endring i de unge selv – virker å være populære tilbud der de unge trives.

Innledningsvis viste vi til kunnskapsoppsummeringen (Strand & Kindt 2019) der en hovedkonklusjon var at det ikke finnes ett enkelt svar på hva som kan forklare utenforskap blant unge i utsatte boområder. Når årsakene

til et problem er så sammensatte, omtales de ofte som gjenstridige. Selv om vi fra forskningshold vet at det er mange og sammensatte årsaker til unges risiko for framtidig utenforskap, betyr ikke det at de unge selv opplever sine problemer som «gjenstridige». I tillegg til at vi har sett at aktører fra tjenestene og de unge ikke samsvarer helt i sine perspektiver på hva familien og «gjengen» betyr for de unges risiko for utenforskap, rører kanskje den viktigste mismatchen mellom de unges og de ansattes perspektiv ved hvor «utfordrende» problemene er. Der de unge opplever og ser på seg selv som enhetlige individer med beskjedne behov, tenderer de ansatte i spesialiserte og sektoravgrensede tjenester til å «dele opp» de unges problemer.

6 Avslutning

Innledningsvis stilte vi spørsmålet om hvordan ungdoms erfaringer og behov for tjenester samsvarer med hjelpeapparatets tilbud til unge i utsatte boområder. I dette avslutningskapittelet vil vi kort oppsummere rapporten gjennom å se på de tre ulike stegene vi har fulgt i denne analysen. Det analytiske blikket i rapporten er et nedenfra og opp-perspektiv. Tanken har hele veien gjennom rapporten vært at for å kunne tilby hjelp må hjelpen forankres i de unges egne erfaringer. Det første steget var derfor å sette ord på de unges subjektive opplevelse av egne behov og ønsker. I rapporten legger vi liten vekt på forskjeller mellom ulike grupper av ungdom, og vi vektlegger heller ikke forskjeller mellom ungdom som vokser opp i de tre ulike byområdene. Årsaken til dette er rent empirisk – slik vi har analysert intervjuene, er det likhetene mellom hva de unge ønsker seg, som er slående, forskjellene er ikke så store på tvers av kjønn og ulike byer. Dette gjør de unges erfaringer om mulig enda mer unisone. Det andre steget var å sette ord på tjenesteutøvernes opplevelse av de unges behov og utfordringer, og det tredje steget var å sammenligne disse perspektivene og se hvordan de sammenfalt. Analysene er basert på kvalitative intervjuer med 20 ungdommer som går første året på videregående skole, og 18 representanter fra tjenesteapparatet, i tre ulike bydeler i større norske byer som alle har en områdeinnsats: Fjell i Drammen, Solheimsviken, i bydel Solheim Nord, i Bergen og Furuset, i bydel Alna, i Oslo.

6.1 De unge

Ungdommene vi har intervjuet, ønsker seg en «normal» og meningsfull hverdag. De ønsker seg en trygg skole å gå til, der de opplever en form for tilhørighet og mestring. De ønsker seg et sted å være etter skolen og aller helst en deltidsjobb så de får råd til klær, telefon og mat. Et viktig funn fra intervjuene med de unge er at de ikke forstår hvorfor det skal være så vanskelig å få hjelp til å realisere sine ønsker og drømmer. Fra deres perspektiv ber de ikke om så mye. De ønsker trygghet og drømmer om «et vanlig liv». For å oppnå dette etterlyser de en voksenperson som kan være der for dem og støtte dem når

de trenger det. Flere har imidlertid negative opplevelser med tjenesteapparatet. Dette kan resultere i mistillit og manglende tro på at de kan få hjelp. De negative opplevelsene bunner i flere ting. Noe som oppleves som krenkende, er når representanter fra tjenesteapparatet synliggjør de unge som «brukere» av tjenesten. Dette kan skje dersom en aktør fra barnevernet tar en ungdom ut av klasserommet foran alle, eller om en politimann ransaker deg foran vennegjengen din. I tillegg kan det oppleves som ydmykende når aktører fra tjenestene stiller ubehagelige spørsmål om for eksempel familien din. Fra de unges perspektiv kan dette tolkes som at tjenesterepresentanter «maser» på dem og «plager» dem når de selv mener de bare vil være i fred. De unge trenger likevel noen ganger konkret hjelp. Dersom representanter fra tjenesteapparatet ikke stiller opp når de faktisk ber om hjelp, oppleves dette også som et tillitsbrudd. Til sammen bidrar dette til en generelt lav tillit til tjenestene, de oppleves ikke som «på deres lag».

Fra ungdommenes perspektiv er det de ber om, lite, og for dem: enkelt. De er individer som har helt basale behov. De ser på seg selv som hele mennesker, som ønsker å mestre grunnleggende ting. Som vi har sett i rapporten, fortøner dette ikke seg like enkelt fra tjenesteaktørens perspektiv, da de er mer byråkratisk oppdelt og således ser de unges behov som sammensatte og dermed tilhørende ulike deler av tjenesteapparatet.

6.2 Tjenestene

Det andre steget i analysen var å rette blikket mot tjenestene. Mer spesifikt har vi intervjuet ansatte fra tre ulike tjenester – videregående skole, fritidstilbud og politi. I tillegg har vi intervjuet ansatte som jobber med områdesatsing i de tre bydelene. Vi har valgt å la de ansatte i tjenestene i stor grad snakke med en samlet «stemme» i denne rapporten. Det er to hovedgrunner til dette. Rent empirisk er det et stort sammenfall mellom det de ulike tjenesteutøverne skisserte som unges utfordringer og hvilke problemer de mente at de opplevde i sitt møte med de unge fra utsatte boområder. En mulig ulempe ved en slik inngang til analysen er at man kan risikere å legge større vekt på enigheten mellom ulike tjenesteutøvere og undervurdere ulikheten mellom de ulike profesjonene og ansatte. Vi mener likevel at sammenfallet mellom det de ansatte fra de ulike tjenestene sier til oss i intervjuene, er så stort at en slik felles framstilling av intervjuene med tjenesteutøverne gir en riktig framstilling. Vi har også forsøkt å peke på hvor tjenestene i noen grad er uenige seg imellom. Den andre hovedgrunnen er relatert til utgangspunktet for rapporten – nemlig hva de unge selv definerer som sine utfordringer. De unge er ikke i veldig stor grad opptatt av hvem som gir dem hjelp

eller støtte. Som beskrevet ovenfor ønsker de trygge voksenpersoner som kan se dem, støtte dem og gi dem hjelp på det tidspunktet de selv mener at de trenger det. De unges perspektiv er således i liten grad målrettet mot en tjeneste, men snakker til de voksne rundt dem generelt. Vi følger derfor dette opp ved også å la tjenestene ha «én stemme» når de snakker om de unge.

De ansattes oppfatning og de unges egen oppfatning av sine behov er langt på vei sammenfallende. De unge trenger å bli sett og hørt og å oppleve mestring og anerkjennelse. Dette støtter de ansatte de unge i. Det som skiller tjenestene fra de unge, er at de ansatte i stor grad ser på unges utfordringer i lys av levekårsutfordringer i bydelen og i lys av problematiske familierelasjoner, inkludert fattigdomsproblematikk, foreldres manglende kulturforståelse og manglende integrering i arbeid og norsk samfunnsniv. Dårlige boforhold, trangboddhet og foreldres ønske om sosial kontroll over de unge er også faktorer de ansatte i tjenestene trekker fram som utfordringer for unge fra utsatte boområder. De ansatte i tjenestene er også opptatt av det de omtaler som negativ gruppedynamikk, hvor unge som er lojale overfor venner, kan trekkes inn i kriminalitet i nærmiljøet.

De ansatte fra de ulike tjenestene, representert ved ulike profesjoner, legger også vekt på forhold som begrenser dem i å kunne nå fram med god hjelp til de unge. De opplever mangelfull koordinering mellom ulike etater og tjenestetilbud og et for stort individfokus i tjenestene, hvor de ansatte ikke klarer å ta inn et familieperspektiv, som noen av de viktigste begrensningene. Særlig de ansatte i fritidssektoren er opptatt av at de mangler ressurser for å kunne gi et godt nok tilbud til de unge. Ansatte fra skolen er også delvis enige i at manglende ressurser er et problem, i tillegg til at de opplever det som utfordrende å klare å levere et tilpasset skoletilbud til de unge på videregående, gitt at mange av elevene hadde dårlig karaktersnitt da de startet, og var dårlig rustet til å klare å gjennomføre et ordinært videregående skoleløp.

6.3 Matching

Utgangspunktet for analysen i denne rapporten har vært at dersom hjelpen som mottas, skal være virksom, må den også oppleves som relevant for dem som mottar den. Her er det de unge, i all hovedsak med innvandrerbakgrunn, som vokser opp i levekårsutsatte områder, som er mottakerne av hjelp. Det tredje steget i analysen har derfor vært å sammenholde de to perspektivene – de unges og tjenesteutøvernes. I hvilken grad har disse sammenfallende forståelser? Selv om vi ikke har evaluert de ulike tilbudene som finnes, eller sett på effekter av dem, så er utgangspunktet vårt at hjelpen har større sannsynlighet for å fungere dersom tiltakene er forankret i de unges opplevelse av

egne behov. Derfor har vi valgt å beskrive hva som kjennetegner noen av tilbudene som har fått til et slikt perspektiv, og omtaler dem som eksempler på beste praksis.

Tjenesteaktørene er ikke uenige med de unge om at det viktigste for dem er å mestre skole og hverdagsliv, at de trenger et sted å være og å oppleve at de er trygge, og at de har tilhørighet. Tjenestene er likevel mer opptatt av det vi har kalt et familieperspektiv og et gjengperspektiv, og det er her vi i størst grad ser en «mismatch» mellom de unges subjektive opplevelse og tjenesteaktørenes forståelse av de unges behov. Tjenesterepresentanter er opptatt av at grunnleggende behov ikke blir dekket av familiene de unge vokser opp i, og at dette problemet er så stort at det vanskelig lar seg reparere. Dette perspektivet løftes nesten ikke fram i intervjuene med de unge. I rapporten argumenterer vi for at denne mismatchen ikke nødvendigvis betyr at aktører fra tjenestene tar «feil», men at det manglende samsvaret likevel er viktig å identifisere. Med vårt nedenfra og opp-utgangspunkt vil lærdommen fra dette funnet være at dersom tjenesteapparatet ønsker å innrette hjelpen mot familien som helhet, må de gjøre dette på måter som ikke oppleves som «invaserende» eller «masete», slik vi så i kapittelet om de unge at det ofte kan oppleves som.

En annen «mismatch» mellom de ansatte i tjenestene og de unge er hvordan de opplever gruppedynamikken og tilhørigheten blant beboerne i de utsatte boområdene. Et gjennomgående funn fra intervjuene med de unge er at de opplever en sterk tilhørighet til og stolthet av stedet de har vokst opp på, og de andre unge som bor der. Tjenesteapparatet ser dette, men er likevel bekymret for at tilhørigheten til andre unge i samme utsatte boområde kan bli negativ, og for eksempel føre til at flere unge blir presset til å bli med på kriminelle handlinger, delta i slåsskamper og lignende, fordi de opplever så sterk lojalitet til sin gruppe. Også her er vårt argument at god hjelp er den som klarer å ivareta tilhørigheten individet har til sin gruppe, uten å legitimere for eksempel kjøp og salg av hasj.

Det er nettopp analysene av «match» og «mismatch» som har lagt grunnlaget for å si noe om hvilke tilbud som kan være eksempler på beste praksis. Tjenester og tilbud som klarer å være tett på ungdommen, klarer bedre å forstå hva deres opplevde behov er. Tjenester som klarer å bruke ungdommen til selv å utforme tjenestene, får legitimitet. Tjenestene der ansatte klarer å investere og utvikle relasjoner over tid, gir tillit. Sagt med andre ord er tilbudene der de ansatte er «på de unges lag», akkurat slik vi så at de unge selv ønsket, de vi har identifisert som eksempler på beste praksis. Det er viktig å

understreke at vårt mandat har ikke vært å evaluere ulike tilbud i de tre utsatte boområdene vi har gjort undersøkelser i. Hvorvidt tilbud vi opplever som beste praksis, har ønsket effekt, kan vi derfor ikke si noe om i denne rapporten.

6.4 Perspektiver på tjenesteutvikling

Spørsmålene vi må stille oss til slutt, er: Hva hjelper de unge? Hvordan kan vi forebygge utenforskap? Hva har vi lært av å ta de unges perspektiv? Dette er store spørsmål, og basert på de dataene vi har i denne rapporten, kan vi umulig gi helt konkluderende og presise svar. Våre hovedfunn kan likevel gi oss en pekepinn på hvorfor tillit til tjenestene ofte brytes, hvor utfordringene i møtene mellom den unge og den ansatte i tjenestene ligger, og hvilke dilemmaer representanter fra tjenestene møter på i sin hverdag.

De ansatte i tjenestene klarer noen ganger, men langt fra alltid, å følge opp unges selv-definerte behov. Det kan selvsagt være flere grunner til at de ansatte i tjenestene ikke alltid klarer å innrette seg etter hvordan de unge ønsker å bli sett og møtt. Begrensninger i ressurser vil selvsagt sette rammer for de tilbudene som gis til unge. Videre vil et høyt spesialisert velferdstilbud med egne profesjonsansatte representere en utfordring knyttet til å samordne ulike tjenester. Denne silo-organiseringen gjør at de ansatte ikke alltid tar tak i de unges problemer, fordi de ikke ligger under deres ansvarsområde. Dette er også noe av kjernen i funnene i denne rapporten. Flere av de unge vi har intervjuet, har det som gjerne omtales som sammensatte hjelpebehov. De trenger støtte fra flere tjenester på en gang. De unge selv opplever imidlertid ikke sine hjelpebehov som så sammensatte. De trenger å mestre grunnleggende ferdigheter i livet og tenker på seg selv som hele individer med relativt beskjedne behov. At de ikke opplever seg som kravstore, gjør det også ekstra vanskelig å forstå at de ikke kan få hjelp når de trenger det. Et gjennomgående funn er at de som har opplevd å få god hjelp, nesten alltid har fått dette av én person. Denne personen er sjelden en representant fra en spesialisert tjeneste, det er en «ungdomsarbeider» eller «miljøarbeider». Mandatet til denne personen er nettopp å se «hele ungdommen» og ikke bare dens helsebehov, lærebehov, økonomiske behov eller sosiale behov.

Foruten disse enkeltpersonene er det få av tjenestene som har som hovedmandat å sørge for at ungdommene skal «mestre livet». Fra tjenestehold mangler det med andre ord et *institusjonalisert helhetsperspektiv* på de unges liv. De ulike områdesatsingene i de utsatte boområdene vil kanskje være de som kommer nærmest en slik måte å tenke omkring tjenester på, hvor man

søker å se behovene til de unge innenfor et avgrenset område mer i sammenheng. Enkelte deler av fritidssektoren har også et klart livsmestringsperspektiv på sitt arbeid, men hevder å være sterkt begrensede i forhold til de ressursene de forvalter. For de øvrige tjenesteutøverne reiser diskrepansen mellom ungdommens behov for å øve seg på «livsmestring» og tjenestenes mer avgrensede mandat en rekke utfordringer og dilemmaer.

Skal skolen gi plass til de ungdommene som trenger å bruke institusjonen som en arena der de øver seg på å kontrollere sin sosiale angst? Eller som en arena for å øve seg på å møte opp i tide? Eller må ungdom som ikke møter opp i timen, men som «bare henger i gangene», miste sin skoleplass fordi de representerer et dårlig forbilde for andre ungdom? Skal politiet snu ryggen til når de ser en ungdom røyke hasj med vennegjengen sin, fordi de vet at dersom de stopper han foran vennene, vil han mest sannsynlig miste sin tilknytning til gruppen? Skal et fritidstilbud holde døra åpen for ungdommer som ruser seg, fordi de vet at det er disse ungdommene som trenger en åpen dør aller mest? Hvor går grensene for når «ungdommens perspektiv» må vike for juridiske eller moralske regler i samfunnet? Dette er dilemmaer som de ulike tjenesteutøverne står i, og som det ikke finnes gode fasitsvar på.

Argumentet i denne rapporten er imidlertid at for at tjenestene skal kunne fungere forebyggende mot framtidig utenforskap, virker det viktig at tilbudet anerkjenner de unges perspektiv. En av de viktigste lærdommene fra de unges perspektiv er at de tenker at dersom alle hadde hatt en «Per» å gå til, ville flere fått den hjelpen de trenger. Fra de unges perspektiv kan man derfor si at deres behov ville bli dekket gjennom at alle hadde tilgang til *en person*. Dette kan høres enkelt ut, men fra tjenesteutøvernes perspektiv er det ikke det. Nettopp fordi dette ene mennesket kan fungere som en koordinerende enhet, der de sammensatte utfordringene de unge har, blir filtrert og sortert, opplever de dette mennesket som en som ser dem som hele individer. Ingen av institusjonene har som sitt primære mandat å sørge for ungdommenes «livsmestring», og dermed har de heller ikke noe institusjonalisert helhetsperspektiv på ungdommen. For ungdommen henger alle de «gjenstridige» problemene deres sammen, de ser ikke på livet sitt og utfordringene sine som bestående av et visst antall sammensatte utfordringer. Dette gjør at møtet med en oppstykket tjeneste ofte oppleves som vanskelig. Det er derfor ikke så rart at de unge ønsker seg et menneske som kan fungere som et bindeledd, en koordinerende enhet, mellom dem og et delt tjenesteapparat.

Viktig for videre forskning vil være å kartlegge og evaluere hvilke tilbud som klarer å tilby hjelp på en måte som er forankret hos de unge selv, for så

å se hvorvidt disse tilbudene faktisk virker forebyggende og hindrer utenfor-
skap. En tjeneste av høy kvalitet bør også ta innover seg at effektiv og rele-
vant hjelp må være basert på og forankret i kunnskap om ståstedet og erfa-
ringene til den man skal hjelpe.

Litteratur

- Andersen, B., Nygaard, M. O., Dalseide, A. M., Mæhle, Y. M., Breistrand, H., Ruud, M. E. & Brattbakk, I. (2018). Fellesskapets utfordringer på Bjørnerud. Sosiokulturell stedsanalyse av Bjørnerud i Bydel Søndre Nordstrand. AFI Rapport 4:2018.
- Andersen, B. (2019). Marginality and banality in the segregated city: Reflections on the 'riots' in Oslo. *Ethnicities*, 19(6), 1121-1137.
- Barstad, A. (2016). Hopning av dårlige levekår. En analyse av Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013. Rapport 32/2016. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Barstad, A. (2017). Om opphopning av dårlige levekår: Syk, fattig og ensom? Samfunnsspeilet2, 2017. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Bertrand, M., Mogstad, M. & Mountjoy, J. (2019). Improving Educational Pathways to Social Mobility: Evidence from Norway's "Reform 94". NBER Working Paper No. 25679
- Brattbakk, I., Andersen, B., Hagen, A. L., Ruud, E., Ander, E., Breistrand, H. & Dalseide, M. (2017). På sporet av det nye Grønland. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet
- Brattbakk, I. & Wessel, T. (2017). Nabolagets effekt: Hva er problematisk med geografisk ulikhet? I J. Ljunggren (red.), Oslo. Ulikhetens by (s. 339-358). Oslo: Cappelen Damm.
- Bredal, A., Bråten, B., Jesnes, K., & Strand, A. H. (2015). Et blikk inn i skolen. Minoritetsrådgivere sett fra brukeres ståsted. *Oslo: Fafo*.
- Bredal 2020. "Det var ikke bare ferie". Rapport fra ekspertgruppe om unge som etterlates i utlandet mot sin vilje. Oslo 2020
- Campbell, C. (2015). High school dropouts after they exit school: Challenges and directions for sociological research. *Sociology Compass*, 9(7), 619-629
- Epland, J. & Kirkeberg, M. I. (2016). Barnefamilienes inntekter, formue og gjeld. Rapport 2016/11. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Epland, J. & Kirkeberg, M. I. (2017). Ett av ti barn tilhører en husholdning med vedvarende lavinntekt. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Fløtten, T. & Hansen, I. L. S. (2018) Fra deltagelse til mestring. Evaluering av nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom. Fafo-rapport 2018:04.
- Friberg, J. H. & M. Bjørnset. "Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll." *Fafo rapport 1* (2019): 19.

- Hansen, I. L. S., Jensen, R. S. & Fløtten, F. (2019) 0-24 samarbeidet. Et kunnskapsgrunnlag. Fafo-notat 2019:21.
- Hansen, I. L. S., Jensen, R. S. & Fløtten, F. (2020) Trøbbel i grenseflatene. Samordnet innsats for utsatte barn og unge. Fafo-rapport 2020:02.
- Huttunen, K., Pekkarinen, T., Uusitalo, R. & Virtanen, H. (2019). Lost Boys: Access to Secondary Education and Crime. IZA Institute of Labor Economics DP No. 12084, 1-45
- IMDi (2014). Tverrsektorielt samarbeid i områdesatsing. Eit statleg perspektiv på områdesatsing som tverrsektorielt grep i velferdspolitikken. Imdi rapport.
- Jacobs, J. M., Wahl-Alexander, Z. & Mack, T. (2019). Strategies for Gaining Access to Deliver Sport Programs with Highly Vulnerable Youth. *Journal of Youth Development*, 14(1), 155-164.
- Jensen, S. Q. & Christensen, A.-D. (2012). Territorial stigmatization and local belonging: A study of the Danish neighbourhood Aalborg East. *City*, 16(1-2), 74-92.
- Jury, M., Smeding, A., Stephens, N. M., Nelson, J. E., Aelenei, C. & Darnon, C. (2017). The experience of low-SES students in higher education: Psychological barriers to success and interventions to reduce social-class inequality. *Journal of Social Issues*, 73(1), 23-41
- Kindt, M. T. (2018). Right choice, wrong motives? Narratives about prestigious educational choices among children of immigrants in Norway. *Ethnic and Racial Studies*, 41(5), 958-976.
- Kierkegaard S. Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed. I: Kierkegaard S. Samlede værker. Bd. 18. København: Gyldendal, 1994.
- Križ, K. & Skivenes, M. (2010). 'Knowing Our Society' and 'Fighting Against Prejudices': How Child Welfare Workers in Norway and England Perceive the Challenges of Minority Parents, *The British Journal of Social Work*, Volume 40, Issue 8, December 2010, Pages 2634–2651.
- Lo, C., Olsen, T. & Anvik, C. H. (2016) Mellom linjene? En kunnskapsstatus om ungdom med sammensatte behov for offentlige velferdstjenester. Arbeidsnotat nr. 1011/2016. Nordlandsforskning.
- Ljunggren, J. E. (Ed.). (2017). *Oslo: ulikhetenes by*. Cappelen Damm Akademisk
- Mandich, G. (2018). Dreams of Ordinariness: The “missing middle” of Youth Aspirations in Sardinia. In *Young People and the Politics of Outrage and Hope* (pp. 155-168). Brill.
- Markussen, E. (2016a). De' hær e'kke nokka for mæ. I K. Reegård, & J. Rogstad (red.), *De frafalne. Om frafall i videregående opplæring* (s. 154-172). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Markussen, E. (2016b). Forskjell på folk! I K. Reegård, & J. Rogstad (red.), *De frafalne. Om frafall i videregående opplæring* (s. 22-61). Oslo: Gyldendal Akademisk

- Meld. St. 16 (2015-2016) Fra utenforskap til ny sjanse – Samordnet innsats for voksnes læring. Kunnskapsdepartementet.
- Mogstad, M., & Rege, M. (2009). Tidlig læring og sosial mobilitet: Norske barns muligheter til å lykkes i utdanningsløpet og arbeidslivet.
- NOU. 2019: 3. Nye sjanser – bedre læring – Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Raaum, O., Rogstad, J., Røed, K., & Westlie, L. (2009). Young and out: An application of a prospects-based concept of social exclusion. *The Journal of Socio-Economics*, 38(1), 173-187.
- Reegård, K. & Rogstad, J. (2016). De Frafalne: om frafall i videregående opplæring-hvem er de, hva vil de og hva kan gjøres? Oslo: Gyldendal Akademisk
- Rittel, H. W., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy sciences*, 4(2), 155-169.
- Rosten, M. G. (2017). Territoriell stigmatisering og gutter som "leker getto" i Groruddalen. *Norsk sosiologisk tidsskrift [elektronisk ressurs]*, 1(1), 53-70.
- Rozek, C. S., Ramirez, G., Fine, R. D. & Beilock, S. L. (2019). Reducing socioeconomic disparities in the STEM pipeline through student emotion regulation. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(5), 1553-1558.
- Smette, I. & Rosten, M. G. (2019). Et iaktatt foreldreskap. Om å være foreldre og minoritet i Norge. *Nova rapport 3/19*.
- Strand, A. H. & Kindt, M. T. (2019). Unge i utsatte boområder – en kunnskapsoversikt. Delrapport. Faf-notat 2019:24.
- Strømsnes, K. & Wollbeck, D. (2010). The strange coexistence of passive memberships and high social capital in Scandinavia. *Nordic Associations in a European Perspective* 1(0), 151-169
- Sæter, K. & Seim, S. (2018). Diskusjonen om det romlige. Seim, Sissel; Sæter, Oddrun Kristine (Red.). *Barn og unge. By, sted og sosiomaterialitet..* Kapittel 2. s. 19-37. Cappelen Damm Akademisk.
- Ulfrstad, L. M. (2011). Velferd og bolig. Om boligsosialt (sam-)arbeid. Kommuneforlaget.
- Vestel, V. & Hydle, I. (2009). Fritidsklubb – kvalifisering og rusforebygging. NOVA Rapport 15/2009.
- Wacquant, L. (2008). *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Winsvold, A. (2011). Evaluering av prosjektet Sammen for barn og unge – bedre samordning av tjenester til utsatte barn og unge. NOVA Rapport 18/11.
- Wollscheid, S. (2010) Språk, stimulans og læringslyst – Tidlig innsats og tiltak mot frafall i videregående opplæring gjennom hele oppveksten. NOVA-rapport 12/2010.

- Ødegård, G., Bakken, A. & Strandbu, Å. (2016). Idrettsdeltakelse og trening blant ungdom i Oslo: Barrierer, frafall og endringer over tid. Rapport 2016:02, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ødegård, G. & Fladmoe, A. (2017). Samfunnsengasjert ungdom: Deltakelse i politikk og organisasjon liv blant unge i Oslo. Rapport 2017:02, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Andre kilder

Plenumsforedrag holdt på «Erfaringskonferansen om områdesatsinger» arrangert av Husbanken og Kunnskapsdepartementet 30.-31. januar 2020, Oslo:

Foredrag av Erling Dokk Holm, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet: «Reell bærekraft krever intelligent by- og tettstedsutvikling. Strategier for sosial og økonomisk bærekraftig urbanisme».

Foredrag av Kimmo Rönkä, Future Living Specialist, CEO, Rönkä Consulting «*Future Cities, Neighborhoods & Homes – FROM HOUSING TO LIVING*».

Foredrag av Stephen Willacy, Stadsarkitekt Aarhus: «Gellerup og Toveshøj. Fra udsat boligområde til attraktiv bydel».

Hele mennesker – delte tjenester

I denne rapporten er utenforskap blant ungdom bosatt i utsatte boområder tema. Basert på kvalitative intervjuer med ungdommer og representanter fra ulike tjenester undersøker vi hvordan unges erfaringer og behov for tjenester samsvarer med hjelpeapparatets tilbud til unge i utsatte boområder i tre norske byer.

Rapporten vektlegger et «nedenfra og opp» perspektiv inspirert av filosofen Søren Kierkegaards forståelse av hjelpekunsten, hvor han argumenterer for at effektiv hjelp er basert på innsikt i og kunnskap om ståstedet og erfaringene til den man skal hjelpe. Selv om vi fra forskningshold vet at det er mange og sammensatte årsaker til unges risiko for fremtidig utenforskap, betyr ikke det at de unge selv opplever sine problemer som så vanskelige å løse. Den kanskje viktigste forskjellen mellom de unges og de ansattes perspektiv handler nettopp om hvor sammensatte problemene til ungdommen forsås som. Der de unge opplever og ser på seg selv som enhetlige individer med beskjedne behov, tenderer de ansatte i spesialiserte og sektoravgrensede tjenester til å «dele opp» de unges problemer.

Borggata 2B
Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-rapport 2020:12
ID-nr.: 20747